

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

Tovarišice so ji opočitale često, da je preskromna, pretiha, pre-pre-prepobožna. Ako pomisli tako-le ob jasnih jesenskih nočeh za nekaj let nazaj — ob takih nočeh se ji vrvajo spomini najrajši —, ne more si kaj, da ne bi se malo nasmejela sama pri sebi, češ: „Kako poznate Pečelarjevo Anico malo, da, nič!“ In sama in nalašč si obnavlja včasih dotične spomine, grenke in sladke, jasne in temne. To ji je v veselje. Misli jo slušajo. Zbirajo se počasi druga za drugo in se uredé naposled v celo vrsto slik, ki ji tako tajno pričarajo pred dušo preteklost in jo strnejo s sedanjostjo v jedno . . .

I.

Prale so na potoku: ona, Aleška, Barbika, Berta. Menile so se o Markuševem Antonu. Tiste dni je imel priti od vojakov.

In Berta, ki je prala najbolj zgoraj, jo je vprašala tedaj:

„Anica, ti gotovo veš, kdaj pride domov?“

Vprašanje je bilo čudno —, naglas namreč. V tem je tičalo nekaj nagajivega, še več: nekaj zbadljivega.

„Jaz? Zakaj bi vedela ravno jaz?“ jo je vprašala nazaj.

„I, ker —, saj sta soseda, ne?“

„Soseda —. Pa zato še ni da bi morala vedeti.“

Saj res! Sosedje so si sicer bili z Markuševimi, ali bi pa zato ona morala vedeti vse, kar vedó pri Markuševih? S kako pravico? In ko še tam niso vedeli natanko, ker Anton ni pisal dneva, kdaj ravno pride. Sploh pa, kaj je bilo Berti na tem, ali sta Anton in ona soseda, ali ne! Berta jo je hotela dražiti in nič drugega.

„In prijatelja sta bila, Anica, ko je bil še doma. Ali nista bila?“

„No, in kaj potem?“

„I!“

Berta ni vedela, kaj bi rekla.

Prijatelja. Seveda! Saj ni bil napačen človek, vsaj dokler je bil doma. Tedaj brat Pavle še ni bil šel v Ameriko. O, tedaj je bilo lepo! Dokler so bili še otroci, so se igrali skupaj vsi trije: Anton, Pavle in ona. Podili in lovili so se po vrtu, ki se je raztezal med hišama. Često sta prišli zraven še Cila in Markuška, vsaka od jedne strani. Cila je bila rajnega očeta sestra, že od nekdaj pri hiši in po materini smrti gospodinja pri Pečelarjevih. Markuška pa je bila Antonova mati, vdova in žena bogata in prijazna. Tudi ti dve sta se veselili ž njimi, smejali se jim in se tudi malo pootročili v njihovi družbi. Kako bi se z veseljem ne spominjala tistih časov! In če sta v tem postala prijatelja z Antonom, ni čuda, saj drugače ni bilo mogoče. Bili so skupaj dan na dan in počeli vse, kar sploh počenjajo otroci: pehljali so s fižoli, obroče valili, tehtali se vsako drugo nedeljo na tehtnici v „podu“ in se prepirali potem, kdo je težji, starejši, močnejši. Pozneje, ko so bili že malo večji, so dominali. Še pozneje pa, ko sta Pavel in Anton že dobila listke, so sedeli in se pogovarjali tako ob nedeljah na klopici pred hišo, odkoder se je videlo na vas in tje preko vode po polju in še dalje proti mestu. Tako je bilo navadno; saj je bil Anton do zadnjega stalen gost pri njih. Če je le utegnil, je prišel; v nedeljo že celo. In ko je šel, so ga vabili vsi: Pavle, Cila in ona, naj še pride. In ko bi ga ne bilo, bi ga bili pogrešali vsi trije. Gotovo bi ga bili! Tudi ona bi ga bila! O, bila sta prijatelja tedaj, bila!

Hotela je odgovoriti Berti, pa se je premislila.

A spogledale so se med seboj tedaj one tri! Berta je pogledala Barbiko, Barbika Aleško in ta zopet nazaj Barbiko in Berto. Pogledi so veljali njej, to je videla in opa-

zila dobro. „Naj!“ Vendar ji je postalo malo tesno. Sklonila se je niže nad perilo, jako nizko, da so ji lasje ušli preko čela in ji božali razgreto lice. In delala se je, kakor bi hotela globoko omočiti in krepko omen-cati Cilin predpasnik — tega je prala tedaj —, pa vse zato, da bi zakrila zadrego.

Napadla jo je potem še Aleška. Hotela je pomagati Berti:

„In vendar veš, Anica!“

To jo je zvezilo, prav gotovo! Kot bi se bile sporazumele, da jo dražijo in napadajo. Zakaj vprašujejo ravno njo, ko ve o tem toliko, ko drugi: to, da ima priti te dni, več ne; samo to! A kdaj, prav kdaj pride, kdo ve? Ona ne! Kako? V družbo sploh ni zahajala mnogo; prav tam se zvedó slične malenkosti. Zadnje dni je pa že celo ostajala doma, ko je trla Cilo naduha huje ko sicer. Z Reško Tilko, ki je bila njena najboljša prijateljica, sta se imeli pomeniti tudi kaj resnejšega, kakor kdaj ima priti domov ta ali oni.

„Ne vem, ne!“ se je odrezala malo osorno Aleški. In prav je storila. Čemu bi drugače odgovarjala na zbadanje?

Vendar ni naletela na pravo. Kar osupnile so druga za drugo: Berta, Barbika, Aleška. Ustnice so si nabrale v prezir in se zopet spogledale takisto kakor poprej.

Njej pa je prišlo pri tem še tesneje, dasi se je branila. Kakor da bi se ji hotela oglašati vest. Zakaj?

Nastal je kratek molk. Čulo se je le udarjanje po plohih in šumenje potokovo. Veja, ki je rastla iz brega, se je nagibala v vodo in se plivkajoč potapljala v valove. Valčki potokovi so se podili mimo, prekopicali se drug preko drugega, vrteli se v krogu in drvili zopet v diru dalje čez doline in vzbokline, ki so se tvorile na vodnem površju.

Polagoma so se one tri oživile zopet. Barbika je prva pretrgala molk:

„V kratkem ima priti.“

„Še ta teden menda“, je vedela Berta.

„Kdo ve . . . Radovedna sem, kak je neki? Izpremenil se je najbrž.“

„Kako ne! Dve leti; pomisli! In v Bosni, tako daleč od doma med tujimi ljudmi . . .“

„Ali si že videla njegovo sliko, Aleška?“

„Da! Vojaška kapa malo postrani, visoki škornji, hlače . . . Kaj mi je prišlo na mar: ali neki pride v vojaški obleki?“

„Seveda!“

„Ali sme?“

„Zakaj ne!“

„Ko je odslužil vojake. — —“

„Vsejedno! Ali ni tudi Bogatajev prišel ono leto? In še doma je hodil potem po vojaško okrog nekaj časa.“

„Jeden teden.“

Ugibale so še dolgo o Antonu: kako bo govoril, ko bo prišel, kako se vedel, kam bo šel v družčino, ali bo kaj delal prve dni . . .

Ona jih je poslušala, a težko. „Radovednice!“ Kar zoprno ji je bilo.

Ali vendar si ni mogla kaj: tudi sama se je vpraševala: kak bo neki, kako bo govoril, kam bo šel, ali bo prišel kaj . . .

Anton. Govoril je vedno rad in prijazen je bil. Oh! Samo jedenkrat . . .

Spomnila se je nečesa. To je bilo tisti-krat . . .

In misli so ji hitele tje nazaj v tista leta, moj Bog, ki so bila vsejedno najlepša.

Jedenkrat, v svojem dvanajstem letu — tedaj je bil živ še oče — je bila šla v mesto v šolo. Oče je hotel, da naj se kaj izuči. Pri teti v predmestju je stanovala. Jedno celo leto je ni bilo domov. A umrl ji je oče, in prišla je zopet ter potem ostala doma. Tedaj je bila dokaj večja in — gosposka, so pravili ljudje. Prve dni je nosila še mestno obleko. Vse jo je gledalo, in tovarišice so bile celo v zadregi vpričo nje. Nazadnje se je sramovala tudi sama in vrgla tiste „cunje“ raz sebe ter se oblekla zopet po domače. — Tiste prve dni Antona ni bilo v vas; še na izpregled ga ni bilo. Sramoval se je pred njo, kakor drugi. Nekoč pa (bilo je morebiti teden po njenem prihodu) je peljal v predpasniku in prtenih hlačah gnoja na njivo. Tedaj ga je pot peljala mimo Pečelarjevih; izogniti se ni mogel. Ona in Pavle sta bila

ravno pred hišo. O, to ga je bilo sram, Antona! Klobuk si je bil potisnil na oči in v stran se je obračal, kakor da bi videl kdo ve kaj posebnega tam na poljih. Pavle ga je poklical „Anton!“ „Kaj?“ „Zakaj nič ne prideš te dni?“ Zopet je bil v zadregi. Ko le ni vedel odgovora, je vprašala tudi ona: „Zakaj?“ Potem je še do besede komaj prišel: „Tako, no, pa pridem; v nedeljo pridem.“ V nedeljo je res prišel. Kako se je bil načedil! Klobuk si je bil kupil nov in za trak si je pripel tri ravna peresa, belo po sredi in črni ob straneh —, taka so bila v navadi tedaj. Svilen ovratnico si je ovezal tako, da sta mu molela čipkasta rogla pri ramah izpod telovnika. In čevlje si je bil zlikal, da bi se bil lahko pogledal v njih. Govoril je pa malo. V zadregi je bil v jednomer in rad si je popravljal rogla ob ramah, da je le imel pogledati kam v stran. Smejal se je tudi; vsaki, še tako neznači šali se je smejal. No, proti zadnjemu se je osrčil. In popraševal jo je celo, kako je bilo kaj v mestu, kje je stanovala, česa se je učila . . . In tudi sam je pripovedoval to in ono, kar je bilo doma novega med tem. — Drugi dan je zopet prišel in potem zopet. V par dneh je bil zopet stari Anton: zgovoren, postrežljiv, šaljiv, nagajiv, a vedno zmeren in dostojen.

Mislila je dalje. Za tovarišice se niti zme nila ni. Kaj ji je bila mar Berta, kaj druge? Nič! Zamislila se je rajša z vso dušo nazaj, nazaj v tiste čase . . .

Leta so tekla. Prišel je čas, ko sta imela iti od doma oba: Pavle in Anton. Pavleta je veselilo v Ameriko. Nagovarjal ga je Boštičev iz Kladij, ki je namerjal v Ameriko tisto leto. S Cilo pa sta mu branila na vso moč. Omahoval je sempatje. Največ ga je držala nazaj vojaščina. Tisto pomlad sta namreč dobila listke z Antonom. Antona je veselila vojaščina, Pavleta ne. „V Ameriko bi jo potegnil“, je dejal večkrat, „in rešil bi se vsega.“ Vendar, odločiti se ni mogel. V skrbeh je bil da nikoli tega. Vsem se je smilil, ko je s povešeno glavo in molčé hodil krog ogla. — In kako se je bilo na-

redilo potem? Tako, kakor ni nihče pričakoval. Kdo ve, ali je bilo namenjeno tako, kali? Delal je namreč v tovarni, in prav tiste mesece, predno sta šla z Antonom na nabor, mu je stroj utrgal polovico mazinca. Bolelo ga je, a revež je prestajal molčé. Pravzaprav se niti zmenil ni za to. „Vojak ne bom!“ je dejal takoj in veselega se je delal. „To je prav!“ je hitro pritrdila Cila, „vidiš, to je dobro pri tem!“ Cila je mislila, da se tudi v Ameriko ne bo izmišljeval poslej. Toda Pavle je ostal pri starem. „V Ameriko pojdem, sedaj mi ne ubrani nihče!“ Tako je govoril večkrat, ko je še ležal. Nič ni izdalo, da sta mu branili iznova. „Le v Ameriko ne, Pavle, le v Ameriko ne!“ je tarnala Cila; in ona je dostikrat jokala pred njim in mu obetala vse, samo da ostane doma. Nič! Ko je prišel čas nabora, so potrdili Antona, Pavleta ne. In jeseni tisto leto sta odhajala oba: Anton k vojakom, Pavle v Ameriko. To se je izpremenilo potlej! Pavle ni pisal dolgo. Cila si ni mogla kaj, da ne bi si očitala, zakaj ga ni pregovarjala bolj, da bi bil ostal doma, in tudi njej je oponašala, češ: tebe je imel rajši, ti bi ga bila, slušal bi te bil . . . Njej je bilo prav tako hudo. Samevala je in dolčas ji je bilo. Poprej vedna družčina, smeh, šala, sedaj nekako mrtvo in prazno. V drugo družčino ni hodila, le k Reški Tilki je šla poslej večkrat. No, ko je pozneje pisal Pavle in pisal Anton, oba, da ni hudega nobenemu, potem je bilo tudi doma veseleje. Markuška je prinesla brát vsako Antonovo pismo. Veselile so se potem vse tri. Govorile so le o njih: o Antonu in o Pavletu. Da, in tudi sama je bila večkrat v mislih pri obeh. Zvečer, ko je legala spat, se ju je spominjala v molitvi vselej. „Za oba!“ so ji šepetala ustna često, ko ji je že spanec silil na oči. Za oba! Da, tudi za Antona . . .

Za hip se je spomnila Antona tem živeje. —

Za Antona! Morebiti je bil bolj potreben ko Pavle. Predno je odšel v vojake, je baje trdil stari Orka, ki je služil pri Markuševih za hlapca, da se taki ljudje, kakršen je bil Anton, radi izgubé pri vojaki. Orka je bil tudi

vojak svoj čas, in ona je hotela včasih kar verjeti, da bi utegnil govoriti prav. Antonova pisma, ki jih je pisal domov, so skoro govorila tako. Izpočetka je namreč pisaril mnogo pogosteje, mnogo iskreneje, mnogo bolj natančno nego pozneje. Vsaj prvo leto je pisal veliko. Pravil je o vsem na dolgo in široko;

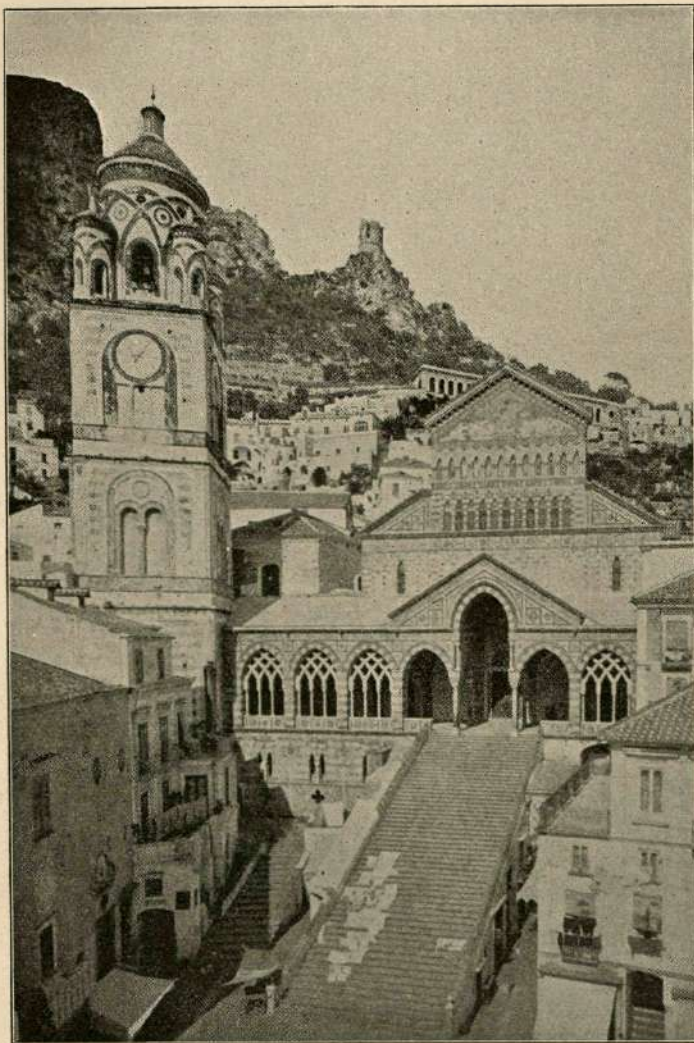
omenil. Ali ni vedel, ali ni hotel? A Berta — — —.

Zaradi Berte ji je prišla neka nevolja, jeza. —

Kaj ji je neki hotela Berta, da se je je lotila kar odsedno? Prijatelja! Da, prijatelja sta si bila z Antonom! Prijatelja —, več ne.

Berta je najbrž hotela več. A več ni bilo! Pač je slutila včasih, da z Antonom morebiti ne bojeta več dolgo s a m o prijatelja. Čim pozneje je bilo, tem pogosteje se je zalotila pri tej misli. A želela je zraven z vso dušo, da bi ostalo pri tem, s a m o pri tem, kakor je bilo v prvi mladosti. „O, da bi ostalo tako, s a m o tako!“ je izrekla včasih. Vendar je bilo enkrat že blizu, morebiti se je le varala tedaj! Bilo je malo pred Antonovim odhodom, ko mu je rekla Cila: „Kako bo, Anton? Iti boš moral!“ Tedaj mu je postalo težko pri srcu. Dobro je opazila, da je bil nemalo pobledel pri tem. Pogled je uprl v njo —, o, in kakšna tuga se je brala v tem pogledu! Vse, vse je bilo brati notri. In tisto, kar je brala v očeh njegovih tedaj, tisto jo je pretreslo, da jo je zbolelo v dušo in da se je ustrašila sama sebe. Čim dalje jo je gledal — in gledal jo je celo večnost, se ji je zdelo — tem več je brala v samem tem pogledu, tem določneje ji je stopalo v jasnost nekaj, kar je dotlej pač slutila, a tajila si in skrivala globoko v srcu. To je bilo morebiti več nego prijateljstvo. Morebiti! Ali, karkoli je že bilo, ostati

je moralo na dnu srca, na dan ni smelo! O Bog, na dan ne, na dan ne —, ne bilo bi dobro! Ona in Anton! Kje? Ona revna —: moj Bog, kaj sta imeli s Cilo? Hišico in par njiv naokrog! Pri Markuševih pa, o —, tam je bilo denarja, da nikoli tega! Markuška je bila sicer mehka, dobra žena, toda Peklaj je bil človek trd in

Katedrala v Amalfiju.

pozdravljal je vse od konca do kraja. Drugo leto je bilo že drugače. Tedaj so prihajala krajša pisma. Le bolj glavne stvari je omenjal, in še tiste površno. Po domačih razmerah ni izpraševal veliko. In tudi sedaj —, pred dvema mesecema, je pisal domov, da pride te dni. A kdaj, prav kdaj da pride, tega ni

skop. In Peklaj je bil varih pri Markuševih ter imel odvažno besedo. In Markuška mu je zaupala in verjela do zadnjega. Dala bi se mu pregovoriti in ne dopustila nikdar... Toda, kdo bi mislil na to! Ona Antonova? Ali bi bilo to čemu podobno? Nič, nič! — Poslej je storila vse, kar je mogla, da bi preprečila tisti trenutek, ko bi — vsaj mislila je tako — imel stopiti prednjo Anton, rekoč: „Ne le prijatelja, Anica, več sva ko prija-

mrežo in temota je naposled zagnila vso vas. Le robovi hribov na vzhodu niso hoteli izginiti v mraku. Sami so se svetili in odsevali nekako bolj in bolj. Ne dolgo, in izza njih je prikukalo izprva nekaj svetlega, bleščečega in naposled ves mesec: polni mesec. Zasvetilo se je, in kamorkoli je dosegel žarek, od povsod je pregnal mračno mrežo in jasno osvetlil vsak kotiček. Svetlo je bilo kakor podnevu in nekaj posebnega je bilo

Usad hriba v Amalfiju.

telja!“ Ne, do tega ni smelo priti nikdar! Ogibala se ga je vedoma, skoro bala se ga je, in tako prosta, kakor prej, ni mogla biti več proti njemu. V tem je bil odšel v vojake...

II.

Krasen večer je sledil tistemu dnevu. Mrak je bil legel na zemljo zgodaj in tiho-tapsko. Hiše so se zavijale v vedno gostejšo

„Dom in svet“ 1900, šte. 5.

razlitega zunaj v naravi, nekaj, kar je dvigalo srce in lilo v dušo samo misli, samo spomine.

Takih večerov se je veselila že izmlada.

Vendar —, ta večer se je čutila utrujeno.

Spat je bila šla zgodaj, a zaspati ni mogla.

Tisoč mislij se ji je drvilo po glavi —, a nejasnih, nedoločnih, brezpomembnih. Sama ni vedela, kaj je mislila, a mislila je le, vsaj v nekih polsanjah je mislila.

Sedaj pa sedaj je odprla oči, gledala in sanjala bdé.

Mesec se je smejal skozi okno. Drevesne veje so se črnile med mesečino in tvorile noter v sobo senčnate poteze Maroge po stropu so trepetale, daljšale se in širile se, kakor je veter majal drevesne veje tam zunaj. Hišna oprava: mizica, stoli, omarica — vse je stalo tako nemo in ukopano na mestu. Voda je bobnela pred hišo padajoč iz cevi v napolnjeno korito. Na vasi je tulil pes, jezeč se nad polno luno . . .

„Zaspala bi!“

Res je zaprla oči in izkušala zaspati. Silila se je, saj je bila trudna in drugi dan jo je čakalo delo.

Ni šlo!

Nekaj težkega ji je ležalo na duši, neka slutnja, nekaj —, to je bilo najhuje, da niti sama ni vedela, kaj . . .

In zopet je zrla v strop na maroge in senčne poteze. —

Čez malo časa pa je zopet tiščala trepalnici skupaj trdovratnejše ko prej. Zaspati je morala. Nič, na nič ni hotela misliti . . .

Dolgo časa je preteklo tako.

In res! Bilo je bolje; videti je bilo, da bo pomagalo. Podobe so ji vstajale čez dalje redkejše. Brez zveze so si sledile druga drugi. Brez povoda je izginjala jedna in vstajala druga. V naslednjem se ni zavedela niti teh. Svet ji je izginjal iz zavesti bolj in bolj. Tiktakanje ure je še čula v neki daljavi, nejasno in nedoločno. Voda je bobnela jednoglasno, zategnjeno, brez presledka vedno tiše in tiše . . . Lahka trudnost ji je legla na ude . . .

Zaspala je — — —.

Toda, kaj je bilo to?

Zdrznila se je in odprla oči; sama ni prav vedela, zakaj. „Nekaj je bilo, je moralo biti!“ Tresla se je vsa in čudé se gledala po sobi. Bilo je vse tiho in mirno. Na stenah in po stropu so se potezale še vedno senčaste podobe; hišna oprava je molčala — —.

A vendar brez nič se ni vzbudila. In to kar mahoma, v hipu. Zaropotalo je bilo nekaj; sanjalo se ji ni.

A bilo je tiho, vse tiho. Le ura je tiktakala.

„Potres je bil morebiti —.“

Kri ji je gnalo v glavo in vroče ji je postalo. Potres —.

„Čuj, duri so se zgibale, ali ne?“

Poslušala je zopet. — To ni potres!

„Strah? Spomin?“

In zagomazelo ji je po udih.

Hotela si je zatisniti ušesa, moliti in zaspiti.

A ta hip se je spomnila nečesa:

„Veter je!“

In res prav tedaj je potegnilo huje in vrata so se zamajala huje. Skozi vrh je vleklo in veter je dobil moč. Tudi drevesa zunaj so se majala huje ko poprej.

Odleglo ji je.

„Pa, ali ni zopet —?“

Poslušala je pozorno.

V butaricah, ki so bile zložene pod oknom, je zašumelo in zapokalo. To ni bil veter!

Že je menila vstati in iti pogledat. A tu se je zopet spomnila nečesa. „Beži no!“ In nevoljno se je zopet sklonila nazaj ter se obrnila k zidu. „Da bi človek vsaj mir imel ponoči! Ti ljudje!“ In sama nase se je hudovala. Zaspala naj bi bila poprej in niti slišala bi ne bila ničesar.

A navzlic temu je poslušala, kaj bo.

Nič!

Ura v stolpu je jela brneti. Bilo je in bilo: jedna, dve, tri . . . dvanajst. In potem zopet od konca: dvanajst. Jezilo jo je.

Spodaj je bilo vse pri miru.

„Morebiti sploh nič ni bilo!“

Na pesku so se pojavile stopinje. Med vetrom je čula kratko, pol zadušeno kletvico. In potem —: jemnasta, mrmrajoča govorica.

Postala je bolj pozorna. Dvignila se je in poslušala napeto.

„Vraga —!“ se je čulo med vetrom.

Tiho . . .

„Anica!“

Kri ji je šinila v lica. Poslušala je z usti in z ušesi. Oči so se ji izbulile in bodle v jednomer tje predse na nemo pohištvo, na sence na stenah . . .

„Dve uri naj čakam na par besedij! — Anica!“

Ta glas!

„Anica!“

Zunaj je bila še vedno tista bajna jesenska noč. Mesec je svetil še vedno, in listje je šumelo, in veter je vel.

„Sicer pa“ — in tu se je izpremenil glas nakrat — „kakor hočeš! Tega ti ne zabim!“

Pesek je zopet zaškripal pod nogami, in stopinje so se zopet pojavile . . .

Niti dihati si ni upala.

Koraki so odmevali. Izprva so se čuli trdo in glasno, potem vedno tiše in slabeje. Sedaj, sedaj bi imeli utihniti in se poizgubiti med vetrom —.

Tedaj pa jo je obšla tajna moč. Slutnja je bila, tista, o kateri je razmišljala ta večer. Ta jo je dvignila namah. Videti je hotela, videti, prepričati se, sploh: videti . . .

Butnila je pokoncu. K oknu, k oknu!

In tu ji je mesec obsijal postavo visoko, pokončno, vzneseno . . . Ta hoja, ta obleka Bil je on — on — —: Anton . . .

Svet je zaplesal pred njo. Srce ji je zastalo za hip, in roka se je krčevito oprijela police pri oknu. Le z navidezno pazljivostjo, v resnici pa brezčutno je prisluškavala stopinjam, ki so se bile že skoro poizgubile v daljavi. Nekaj temnega, težkega ji je leglo na dušo: prevara, skrb, izguba . . .

Izguba?

Da!

Stekleno je zrla v daljavo, koder je izginjal — on — — on . . . In še potem, ko so odtihnili koraki, je zrla na senčno mesto pred ovinkom, kot bi iskala v temi nečesa, kar bi ji nadomestilo vse in poravnalo zopet vse . . .

Na posteljo se je vrgla potem.

Zavedela se je komaj. Roke so ji obstale brezčutno, oči so ji zrle brezčutno.

Saj se ji je skoro mešalo!

„Kdo je bil?“ se je vpraševala, kakor da bi res ne vedela, kdo je bil. Hotela si je odgovoriti na vprašanje. Odgovor je imela že pripravljen, a v tem hipu jo je omrežila neka motnost in nejasnost.

Mučno ji je bilo, kakor še nikdar.

A hotela si je odgovoriti na to. Z brezumjem je tiščala vase, da si odgovori na vprašanje, na brezumno vprašanje. „Kdo je bil — ?“ Kakor da bi videla in slišala ne bila, kdo da je bil.

Čimbolj pa se je trudila, tembolj se je zamotala v tisto mrežo dvomov, prevar in vprašanj, iz katerih ni mogla.

„Kdo je bil? Anton? — Prevara! — Ali je sploh kdo bil? — Laž! — On da bi bil? Nespamet!“

Zdrznila se je, in groza jo je obšla.

„Ali blodi? Moj Bog, ali se ji meša?“

Rinila je pokoncu brezupno in s silo. Glupo je gledala po sobi; zdelo se ji je vse nekam tuje. Pohištvo se ji je režalo nasproti tajno in nemo; skozi okno je prodirala tiho-tapsko luč blede lune.

Kaj je hotela? Cilo zaklicati, vprašati jo, kaj je bilo, ali je sploh kaj bilo . . .

Zinila je, toda glas ji je obstal v grlu.

Ven je hotela, ven! A ko se ji je dotaknila noga mrzlih tal, tedaj jo je izpreletelo po vsem telesu in pustila jo je omama. Zavedela se je. To, kar je začutila tedaj, o to niso bile prevare, to je bila polna in jasna zavest. To je bilo grozno! Spoznala je, kako pomemben in usoden je bil ta korak. „O Bog!“ Naslonila se je nazaj, pokrila si obraz z rokama in zaplakala glasno in obupno, da bi se je bila usmilila lesena klada na tinali. Čutila je in zdelo se ji je . . . Kaj se ji je vse zdelo tedaj! Da so se pretrgale vezi, vezi, ki so držale dozdej trdno, morebiti trdneje, kakor je mislila sama. In te vezi — čutila je — so bile skovane zgodaj v mladosti, te vezi je kovala sama . . .

Tako-le je bilo: pa saj je bilo večkrat tako — (tu so ji omotične misli silile že zopet nazaj v ono detinsko dobo, ne: niso ji silile, saj jih je sama želela in hlastala po njih v tistem trenutku, kakor da bi iskala v njih pozabljenosti in utehe) —: jedenkrat je bilo tako-le: Pavle in Anton sta se sprla. Pavle je bil naredil vrbovo piščalko. Lepo mu je pela in rad jo je imel. A luknjic ni imela. Tudi Anton si je vrezal piščal in na-

pravil še luknjic v lub. Vendar, znal ni — in piščal mu ni pela lepo; vsak je moral reči, da mu ni. Pa mu je dejal jedenkrat Pavle: „Tvoja piščal ne poje lepo.“ Anton pa je bil prepričan, da poje. In v jezo je prišel. „Poje!“ je rekel. „Ne!“ „Lepše ko tvoja!“ „Nikoli!“ „Anica, katera poje lepše?“ — Tedaj je vedela že naprej, kako bo odgovorila. Vedela je, da poje Pavletova lepše,

a Anton jo je gledal proseče. In ona je rekla: „Antonova!“ Pavle pa je trdil še vedno: „Ni res!“ „Res!“ „Res!“ „Nikoli!“ — Kar je posegel Anton z roko in zmečkal Pavletu piščalko. Pavle je jokal potem, vpil je skoro. Anton pa se mu je režal v obraz in tudi ona se je smejala z Antonom. Tako je bilo. Prav ni bilo! In vezi so se kovale, kovale . . . (Dalje.)

Ko stare sem svoje pesmi bral — —

Stare sem svoje pesmi bral. Stare? Zakaj?
Ker bil sem menda otrok tedaj,
ko vseč so mi bile tako solze,
in vseč mi bila je luna in zvezde lepé.
O ta naivnost! Ne! Bolezen
takrat je bila tista ljubezen.
In zdaj, ko mož pri mizi sedim
in misli resne in trezne gojim,
sovražim vse tiste mehke vzdihé
in tiste pesmi od sreče tihe —

sovražim tako kot možaka,
ki stavek vsak ga izda za bedaka.
Če ljubiš, ljubi krepkó!
Ne jokaj, kot v vetrcu breza!
In kadar trpiš, trpi srčno,
če prav usode melje te jeza.

Ta sklep sem si trden skoval,
ko stare sem svoje pesmi bral.

F. S. Finžgar.

Kako je tiho . . .

Kako je tiho v katedrali!
Molivci so se porazšli,
in tajen mir je legel nad klopi . . .
Tam v eni le še, tiho zdihujoč,
v molitev zatopljen nekdo kleči . . .
A skozi okna gleda tiha noč . . .

O, temna noč zre v srce moje,
a notri je toplo, svetlo:
strasti izgnal sem z bičem v noč temno,
in vanj prišel je molit mir sladak.
Tak tiho moli . . . in za njim skrbno
zaprl sem vsemu drugemu korak . . .

Vinko Vinič.

Življenje moje . . .

Mrak pada . . . O poglej na horizont,
tje daleč, v neizmerjeno daljavo.
Krvavo solnce pogrezuje se v puščavo . . .
Izza obzorja plamen šviga; — na nebo
kot prsti rok presečih, sklenjenih,
prameni se temno-rdeči pnó . . .

Ne —! To je duša, ki v strasti prepada
pehaš jo; bridko brez pomoči joka,
še iz prepada se dviguje njena roka,
proseč v obupu: „Ah, nikar, nikar
me ne pehaj v strasti neskončni mrak!
Življenje moje je le solnca žar . . .“

Vinko Vinič.

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

(Dalje.)

III.

Ko je šla drugi dan proti poldnevu po vode na korito, ga je videla tje čez vrt. Konja je napajal v grapi. Malomarno je slonel ob živali, gledal nekam v daljavo in žvižgal napev tiste, njemu včasih najbolj priljubljene: „Tički pojejo . . .“ Oblečen je bil po domače: predpasnik je imel in pero na klobuku.

Toliko je videla prvi hip.

Ozrla se je bila namreč v naglici in nevedé. A kakor hitro ga je opazila, je povsila pogled in pristavila škaf.

Kri ji je bila šinila v lica tisti trenutek. Razburila se je bila in priti ji je hotelo takisto milo, kakor ko ga je zapazila včasih pred leti tje preko vode. Pred leti je običajno tudi napajal takole pred poldnevom, in tedaj jo je vselej poklical sem čez, če je tudi ona slučajno prišla po vode prav tedaj: „Anica, Anica!“ In takoj je vedel kaj zanimivega.

Tega se je spomnila — —.

A v naslednjem hipu se je spomnila nečesa drugega: sinočnega večera.

To je delovalo! Za prvim občutom se je porajal takoj drug, povsem drugačen: neprijeten, tlačéč, moreč . . .

„Bilo je tako, a sedaj je drugače; bo moralo biti drugače!“

Ta zavest jo je tlačila kakor mora. Prav tedaj in morebiti prav zato, ker ga je videla pred seboj, je čutila težo te zavesti huje, nego jo je čutila prejšnji večer, prejšnjo noč.

Da se ni sramovala sama pred seboj, češ: ali je vredno —, izvestno bi ji bila ta zavest posilila obupno solzo v oko. Tako pa se je premagala.

„In kdo je kriv temu, da ni več tako, da sploh ne bo več tako?“

„On, on — s svojim sinočnim korakom, s svojim —.“

Porajal se ji je zopet drug čut tudi bridek, trpek ob jednem.

Tega odpustiti mu ne more, ne sme. Da je moralo priti do tega! Kak razloček, sedaj in poprej! In še včeraj je upala in se veselila tistih časov: kadar pride on, in ko pride Pavle, se bodo zopet pootročili vsi, tudi Cila . . .! Prišlo je pa ravno nasprotno. Da bi ostalo vsaj pri tem, kakor je bilo ti dve leti, ko je bil Anton pri vojakihi! Samevala je res; s Cilo sta si kratili čas, in k Tilki je hodila, da sta zapeli včasih. Nič hudega ji ni bilo, in vesela je bila pri tem. A sedaj? Ali bo mogla zapeti še kdaj tako prosto in tako veselo? On ji je zamoril in zatrl vse, on je kriv, da je prišlo do tega! On! O, sedaj mora biti nasproti njemu druga, ne več tista nekdanja: „Anica, Anica!“ Druga, ker razmere so se izpremenile, ker prišlo je drugače —, tako kakor si ni želela . . .

Voda je padala v škaf s truščem. Prepočasi! Čakala je nestrpno. Mislila je, da jo gleda sem čez vodo, zdelo se ji je, da čuti žarki pogled njegov — —.

Bala se je . . . Ne, nič se ni bala, samo dočakati ni mogla, da se nateče voda. Kosilo je vrelo, mudilo se ji je.

Škaf je bil poln. „Hvala Bogu!“ In trdo si ga je postavila na glavo in odhitela v vežo, niti ozrla se ni bila.

V veži je trebila Cila solato.

„Danes se mi bo kaj prilegla“, — je rekla in jo vsula v škaf — „Anica, poglej kako lepa je in mehka! K letu jo bova sejali več. Taka-le se še na jesen prileže človeku.“

„Včasih je niste marali.“

„Včasih res ne. Ko sem bila mlada, je skoro videti nisem mogla —, na starost pa, poglej, ko je človek ves betežen, se mu pa še okus izpremeni. To pravim!“

„Cila, kaj pa naduha? Ali ste spali ponoči?“

„Spala! Vso noč! Sama sebi sem se čudila zjutraj. Prav! Tudi danes je dobro.“

„Dnevi so topli, in to vam prija.“

„Res, vreme je lepo.“

Dan je bil najlepši. Po zraku so trepetali solnčni žarki loveč se za tropom mušic. V prahu so greble kokoši, petelin je pel. Strnad se je zibal na slivi in zažgoled sedaj pa sedaj po svoje v jasni zrak.

Zdelo se ji je, da poprašuje tudi njo, zakaj ne poje, kakor je pela in žgoleda vedno...

Res! Sicer je prepevala vedno. Nikdar ni bila ugnana. Cila jo je včasih kar naravnost, da naj jenja. Kako —, ko se ji je tak dan vselej zdel tako vabeč, da je morala biti vesela in razposajena ob njem.

A ta dan ni pela, saj ni mogla. V srcu ji je hrulo, vršalo še vedno, dasi se je delala mirno na zunaj. Saj se je morala, da je ne opazi Cila. Kako bi se ji izgovarjala potem?

In navzlic temu se ji je zdelo čudno, da je Cila že ni bila opazila dotlej. Kaka je bila zjutraj, ko je bila vstala in se je bila pogledala v ogledalu! Oči so ji bile rdeče, lica malo zatekla, lasje zmršeni. Noge so jo komaj nosile, glava ji je bila težka. Najrajša bi bila legla nazaj in zaspala zopet.

„Sedaj pa res upam, da me še ne bo konec“, — je pripovedovala Cila —. „Ne veš, mislila sem že te dni: jesen je tu; zime ne bom preživela; gori k sv. Fortunatu me bodo zanesli na pokopališče, še predno pride Pavle, in ne bom ga videla več. (Pavleta je rada jemala v misel.) Pa je zopet odleglo, hvala Bogu! Prav!“

„O, še ga bodele videli, še: Pavleta. Tako pri kraju niste. Obe ga bova videli, Cila! Jaz že upam, da ga bova...“

Cila se je dobro zdelo.

„Kaj pravim; saj ravno nocoj se mi je sanjalo o njem.“ — In Cila je snela naočnike in jih položila na kolena. „Zdelo se mi je, da sem zbolela na smrt, in želela sem, nič si nisem želela tako, kakor da bi Pavle

prišel, da ga vidim še jedenkrat. Vpraševala sem vse po vrsti, ali in kdaj pride. Vsi ste me tolažili, in sama sem upala. Pogled sem upirala na vrata, kakor da bi vedela, da mora priti. Sedaj-le, sedaj-le —, sem dejala. In res —, tedaj, ko so bili že vsi obupali, da pride — ti tudi — —: tedaj se odpró vrata, in Pavle vstopi čvrst in vesel...“

„Poglejte! Kaj bi neki pomenilo?“

„Bog ve —.“

Cila se je malce zamislila.

„O, pride, pride“, je rekla ona.

Cila jo je pogledala hvaležno in veselo:

„Morebiti! Anica, morebiti res ne bo dolgo, ko pride. Naj le pride! Prav! Dolgo je, kar je šel; cela večnost se mi zdi. Prišel naj bi res. Čemu tako dolgo od doma? Prisluzi —, pa ali doma ni tudi zaslužka dovolj? Poglej: v tovarni ga pogrešajo. Ono nedeljo mi je pravil vodja — prijazen človek ti je, kar tam na cesti je govoril z menoj —, je dejal, da takega delavca, kakor je bil Pavle, ga nima več in ga nima. Kar veselilo me je. O, tu bi dobil dela in plače, kakršno bi hotel. In če bi ne hotel, saj lahko dela drugje: v vasi, ali vsaj kje v bližini; le tako daleč ne! Amerika —! Vidiš, in ko sem se vzbudila iz tistih sanj, se me je takoj polastila želja, da bi res prišel in sicer prav kmalu. Anica, kaj ko bi mu pisali?“

„Ni dolgo, kar sva mu —.“

„Pa vendar...“

„No, pravzaprav: saj res! Lahko, če hočete. Pišiva mu! Pisali bi mu, naj pride, naj Boštičevega niti ne čaka ne —, kar čez zimo naj pride.“

„Na pomlad pa že lahko dela dobi.“

„Da.“

„Res, Anica, pisali mu bodeva. Čakaj: kdaj? Še ta teden!“

„Lahko.“

„Kako bi mu pisali? Da sva kupili prešičke, da se je dimka dobro poredila v teh letih — tega mu še nisva pisali —, da sem bila zbolela za čas, pa da je sedaj dobro; kakor je v resnici. Pa da naj navzlic temu pride, ko se ne ve, kaj vse utegne človeka zadeti na starost in ko ni moškega pri hiši.“

„In pa —.“

Tu se je manjkaj izpozabila. Hotela je reči: da je Markušev prišel od vojakov. Pa ji je še za časa nekaj reklo: „Nikar! Izdati bi se mogla kako.“ Čudno, saj ni imela na vesti pravzaprav nič in proti Cili je govorila o Antonu doslej vedno tako prosto in lahko, kakor o komerkoli. A ta dan ji ni šla beseda iz grla...

O, ta dan, ta dan je bila druga...

Vendar se ji je zdelo, da bi skoro morala povedati Cili o Antonovem prihodu. Čemu bi ji skrivala?

Ugibala je in mislila, kako naj bi zastavila besedo, da bi bilo prav. Izdati se ni hotela. Zrla je v peč, kjer so v loncu vreli krhlji za opoldne.

„Cila —!“

„No?“

„Anton je prišel.“

„Kateri?“

„Markušev.“

„Ali res?“

„Da.“

Cila je prišla zopet v ogenj. Novica jo je iznenadila veselo. Anton! Saj je tudi o njem govorila s tisto živahnostjo, kakor o Pavletu.

„Kdo ti je povedal, da je prišel? Ali si ga videla?“

„Da —; poprej, ko sem šla po vode na korito.“

„In šele sedaj-le poveš! Torej Anton, Anton...“

Cili so gorele oči kakor dvajsetletni deklini.

„Anton —. In kaj ti je povedal?“

„Nič!“

„Kako to?“

„Saj niti govorila nisva.“

„A kje si ga videla?“

„Konja je napajal v grapi.“

„A tako?“

Nato sta malo pomolčali obe. Bili sta vsaka pri svojih mislih, ali najbrž obe pri istih —, le misli so šle pri njej na drugo stran, pri Cili na drugo.

„Kak je bil?“ je vprašala nato Cila skoro z isto radovednostjo, kakor prejšnji dan ob

potoku Berta in druge: — „Ali je bil v vojaški obleki?“

„Ne! V domači.“

„V domači“, — je ponavljala Cila živahno; menda ga je bila zato vesela še bolj. — „V domači. Prav! O, to vem: vojaške se je naveličal. Domače, domače! Tudi Pavle bo takole po domače, ko pride: to vem; tudi on se je naveličal Amerike. O, sedaj mora priti še Pavle! Veš, Anica, sedaj mu morava pisati! Tudi to mu bodeva omenili, da je Markušev prišel, in potem, to vem, mu ne bo dalo nič več v Ameriki. Kako sta bila prijatelja!“

Cila se je zamislila. Morebiti je mislila na tiste čase, o katerih je tudi ona razmišljala tako rada, o katerih je razmišljala še prejšnji večer — —.

Lišček, ki ga je imela med oknom v kletki, je postajal nemiren. Otresal se je in sipal vodo iz koritca. Zraven je zažgolet sedaj pa sedaj toli jezno in robato —.

„Žival uboga!“

Spomnila se je, da mu zjutraj niti zrna ni bila nasula. Pozabila je bila popolnoma.

Odhitela je ter mu natresla prosa. Tudi vode mu je donesla.

„Pi, pi!“

Živalca je utihnila ter hlataje zobala prosena zrnca.

Poldne je bilo.

S Cilo sta ta dan obedovali v kuhinji. Sami sta bili kakor po navadi. Le molčali sta bolj ko po navadi. Cila je bila redko-besedna. Menda ji ona prej ni odgovarjala na vprašanja dosti pozorno, in to je Cilo spravilo v nevoljo.

Sama je bila razmišljena vedno bolj. Včasih je zinila kaj toli brezpomembnega, da jo je oblila rdečica, še predno je izgovorila do konca; rekla je sem pa tje karkoli in brez pomisleka, samo da tiho ni bilo.

„Pajčevina se je naredila nad podobo.“

Pogledala je bila kvišku, in slučajno ji ni padlo prav nič pametnejšega na um pri tem.

Tudi Cila se je ozrla: „Saj res.“

„Do nedelje moram omesti kuhinjo in sobo.“

„No, v sobi je čedno.“

„Pa vendar —.“

In zopet si je bilo treba izmisliti kaj drugega.

Po kosilu je šla Cila v vrt repe naruvat.

Ona je med tem pomivala v kuhinji.

Tedaj se je zmisli na Markuško: da bo prišla popoldne in povedala o Antonu kaj.

Kar se je tikalo Antona, tega Markuška ni skrivala nikdar zase. Kako šele ta dan, ko je Anton prišel, „ta otrok“, kakor je žena rada govorila o njem, dokler je bil še doma! In še potem, ko je bil že dorastel popolnoma, je bil pri njej še vedno „otrok, ta otrok“. No, imela je samo tega. Ko so ga ji vzeli — o, kaj je pretrpela žena tedaj! In ko so prihajala pisma njegova poredkeje, kako je hitro opazila to! Najprva je opazila Markuška. Takoj je opozorila tudi njo na to, češ: ta-le pisma vsejedno niso tako, tako — (prisrčna, je hotela reči, pa se ji je morebiti zdelo, da bi bilo rečeno pretrdo, zato je rajša obmolknila). Seveda sta ji s Cilo zanimali vselej; a v srcu si je morala pritrditi ta kakor ona, da je rekla Markuška prav. Markuška je slutila že tedaj! Le kadar je Anton tako-le konec pisma omenil kaj šaljivega, n. pr.: „pa da Vas še to leto ne umori dolgčas doma“, ali pa: „malo še, pa jo bom zopet priromal črez tri gore zelene, črez tri vode studene“, samo takrat se je še razvedrilo lice Markuški. Tedaj je, zgibajoč pismo, ponavljala še vedno: „Ta otrok...“

Pri misli na to blago ženo ji je prišlo pri srcu milo in trpko hkrati.

„Tudi materi je zagrenil življenje!“

V tistem trenutku ga je zaničevala.

Na vrtu so zaškripala vratca.

Markuška je bila.

Prav ko je mislila nanjo, je prišla. Najbrž je bila zagledala Cilo na vrtu in potem je ni strpelo doma. Bledejša je bila videti, stopala je počasneje...

„Kako debelo repo imata!“ je nagovorila Markuška Cilo.

„Tako, no, nekoliko... Za prašičke bo! Saj veš, da sva jih kupili. Dva mlada. Ferjancelj jih je pripeljal predvčerajnjim.“

„Sem čula. Koliko sta dali?“

„Ne veliko. Ugani!“

„Dvanajst.“

„Deset in pol.“

Markuška je sedla na klopico.

Govorili sta potem to in ono, le tega ne, kar je bilo obema najbolj pri srcu: o Antonu. Kakor bi se bila bala jedna bolj ko druga navesti pogovor na to. Markuška ni hotela, Cila si pa najbrž upala ni; menda ni slutila dobrega.

No, naposled je poprijela Cila:

„Zala, Anton je prišel?“

„Da! Prišel je; nocoj po noči.“

„No?“

Markuška je zmajala z rameni.

„Kako je?“ je vpraševala Cila.

„Ne morem ga biti prav vesela.“

„Kaj? Kako to?“

„Ne veš —! Pa kaj bi pravila!“

In Markuška je vzela repo ter začela lupiti.

„I, takega menda ni ravno! — Ali je prišel pozno? Ali je prišel, ali se je pripeljal?“

„Prišel!“ — Tu je Markuška dvignila glavo, in glas ji je postal malo trd. „To veš, da bi poslala z vozom ponj. Ali, kdo je vedel, da ima priti? Nihče! Saj veš —, pred dvema mesecema je še pisal, po tistem nič.“

„Te dni tudi nič?“

„Nič!“

Po vrtu je bilo tiho. Opoldanja tišina je visela nad okolico. Strnada že izdavna ni bilo na slivi.

Ona je oprezno prekladala črepinje po kuhinji, ni ju hotela motiti. Radovedna je bila.

„Časa ni imel“, — je pričela zopet Cila.

„A, časa! Casa ne — o, v Kladje je pa pisal Lazarčkovemu! Prav natanko mu je naznanil, da pride kakor včeraj zvečer: danes sem zvedela. V Kladje je pisal, domov ne...“

„Kako je pa prišel? Kaj je rekel?“

Markuška je jela pripovedovati živeje:

„Spala sem trdno, kot malokdaj. Pa me pokliče dekla — krog polnoči je moralo

biti —: Mati, nekaj trka... Res je nekaj trkalo, čem reči: razbijalo po vratih. Križ božji! Vstanem: Kdo je? — Jaz! — Spoznala sem ga po glasu, o Bog, sama sebi sem komaj verjela: Anton! Hitim mu odpirat. In kaj je bila prva beseda njegova, ugani!“

„Kaj?“

„Lačen sem! — Govoril je osorno, da sem se kar ustrašila. Bridko mi je prišlo. — Anton, vsaj roko mi daj! sem mu rekla. Dal mi jo je, in to je bilo: malo se je nasmešnil pri tem, saj veš, tako kakor včasih poprej. Vprašala sem ga, kaj naj mu skuham: čaj, kavo, klobaso? Kaj mrzlega, je rekel. K sreči sem imela v kleti kumar namočenih. Prinesla sem mu jih, no: jedel jih ni, poskusil jih je samo. Glava ga je bolela menda. Vstal je, hodil po sobi gori in doli ter naposled stopil predme in me pogledal tako čudno; oči so se mu kar svetile. Mislila sem, kaj bo...“

„In —?“

„Spat bom šel, je rekel. — Oh, čuden je bil sinoči, čuden! To ti rečem Cila...! A drugo jutro, danes, o (tu ji je postal glas živahnejši), danes je bil ves drug. — No mati, sedaj smo zopet doma, hej, tako me je pozdravil to jutro. In smejal se mi je tako dobrosrčno, kakor včasih pred leti. — Dolgo je bilo, Anton, sem dejala, jeli, da je bilo dolgo? — Nič; kratko je bilo! — Pa hudo je bilo? — Kakor se vzame, mati; da in ne! In zopet se mi je smejal naravnost v oči. — In sedaj, Anton? — Sedaj? Sedaj bo zopet tako, kakor je bilo. Podomače, mati! Obleko mi prinesite: klobuk tisti zeleni, predpasnik, sploh vse, kar je treba, in pa kaj dela mi dajte! Ta otrok, tak je bil kakor včasih. Danes ti še ni treba delati, Anton, sem mu prigovarjala: toda meniš, da mu je kaj zaleglo? — Nič, nič, nič, je gnal kar naprej. In danes, pogledaj, že dela ves dan.“

„No, kaj hočeš več?“ se je obrnila Cila veselo.

„Jaz sama ne vem, kaj bi mislila o njem; včasih je bil tak, včasih tak...“

„O, o, o!“

In Cila jo je tolažila in pogovarjala z vso vnetostjo.

Kako je znala govoriti Cila! Cila je pač mislila o vsakem le najbolje. O Antonovi poštenosti pa je morala biti prepričana še posebno.

Celo nje se je hotel polastiti dvom, da li je Anton res tak — no, kakor si ga je mislila ona od sinoči dalje, ali pa... a samo za prvi hip. Ko je resno premislila, so izginili vsi pomisleki, kakor izgine megla pred solncem.

Cili je bilo zadosti, da je, prišedši domov po dveh letih, izpregovoril z materjo prijazno besedo —: njej ne! Njej se je zdelo to malo, bore malo.

Tudi Markuška je ostala hladna pri vsem tem. Poznala ga je bolje in čutila, slutila bolje.

„Ne morem“ — je rekala in majala z glavo — „ne morem prav verjeti, pa ne morem. Vedno mi je tesno, kar bojim se...“

„Nič, nič, Zala —!“

„Veš, Cila — (tu je Markuška izpregovorila zopet tiše) — tak je, to sem videla. A mene ne poslušaj in tebe bi ne, samo za nekoga vem, ki bi...“

„No?“

„Anica!“ je izpregovorila Markuška še tiše.

„Kaj, Anica? Kako?“

„Pridno dekle je in pobožno... Prijateljica sta bila, zato sem prišla; ona naj bi mu včasih...“

To zadnje je bil le pretrgan in nerazločen šepet. Čula ni več, a uganila je takoj, kaj je hotela Markuška.

„Uboga žena! Da bi vedela! Zakaj si dela nade, zakaj? Od mene upa, od mene —.“

Trpek smehljalj ji je prišel na ustna. Sama ni vedela, kaj bi. Nesrečno se je čutila in nezadovoljno sama s seboj. Tistih časov si je želela nazaj, tistih mirnih, ki jih je uživala zadnji dve leti, ki so ji cvetli še tako pred kratkem, pred par dnevi... O Bog, tedaj ni vedela za srčno bol; niti slutila ni bridkih prevar in duševnih bojov, niti vedela, da se more tako-le vzburkati tisto srčno

morje in greniti človeku trenutek za trenutkom . . .

Popoldne se je vleklo, Cili se je zdelo dolgo, ker je pričakovala Antona. Za gotovo je bila prepričana, da pride —, če ne popoldne, pa zvečer.

„O, pride, pride.“

„Mislite?“

„Dobro vem; če prej ne, zvečer pride.“

A motila se je Cila. Popoldne je prešlo, Antona ni bilo.

Ona seveda je vedela, zakaj ga ni, in vedela, da ga tudi zvečer ne bo. Anton je bil občutljiv, zameril je rad: dobro ga je poznala. Dolgo sicer nikdar ni držal zamere, a toliko je vendar vedela, da ga ne bo vsaj par dnij. Pozneje pa? Za pozneje ni vedela; mogoče tudi ne. Zdelo se ji je, da bi ga ne pogrešala. Še želela si je, da bi ga ne bilo: saj si drugega želeli niti ni mogla, niti smela.

Cila je upala na zvečer.

„Pospravi, Anica“, — je rekla, ko sta bili odvečerjali — „najbrž Anton pride.“

„Ali pa ne!“

Prišlo ji je, kot bi morala kljubovati in ugovarjati Cili.

„Zakaj ne?“ je vprašala ta.

„Tako!“

Zadnje je izrekla trdo —, morebiti trje, kot je namerjala poprej. Bila je že na tem, da bi povedala Cili kar jasno in odločno, da niti ne govori rada o njem in ji ni po volji, da ga ima ona še vedno tako na dobrem, da sploh ne mara, da bi se toliko menili zanj. To je hotela! Vendar, nekaj ji ni pustilo. Zdelo se ji je, da je v zadregi in ne ve, kako naj govori, kako naj dopove Cili. O čem sličnem sta se menili tako malokrat, nikdar.

Zato se je premislila in molčala. Pobrala je žlice in drugo ter odšla v kuhinjo.

Ko je pomila in pospravila vse, se je vrnila zopet in prisedla k peči. Cila je sedela že tam.

Zunaj je bilo mrzlično. Mesec je svetil kakor prejšnji večer, in sliva se je zibala v vetru kakor prejšnji večer.

Govorili nista mnogo. Cila je bila zopet redkobesedna. Tudi njej se ni ljubilo. Čutila se je pobito.

Pred dušo so ji zopet vstajale podobe, druga za drugo —, skoro iste, kakor prejšnji večer. Podnevu se je bila zamotila z delom in vsaj površno pozabila na vse. Zvečer pa, ko je obstala tako-le in ko se je zunaj izlivalo v noč nekaj prav tako posebnega, kakor prejšnji večer, ji je poseglo to tudi v dušo na poseben način. Sama ni vedela, kako ji je bilo. Neka sladka zavest, da je delala prav, ko se ni bala zameriti Antonu, se je mešala s trpkim čustvom, da ji je pa prav zato zameril on, on, ki niti pravice ni imel, niti povoda za to.

„Ali je mogla drugače delati? Ali je smela?“

Na vsa vprašanja si je mogla odgovoriti z mirno vestjo, da ni ravnala napačno.

Vendar — zadovoljilo in utešilo je to ni!

Ko sta sedeli s Cilo tiho, se ji je nenkrat zazdelo, da pogreša tudi ona nečesa, nečesa, kakor Cila —: Antona . . .

Ustrašila se je in nevoljno stresla z glavo. Solzo, ki ji je silila na oko, je zatrla na trepalnici . . .

Čas je hitel. Ura je bila devet. Cila sama je začela naposled dvomiti, da bi prišel. Zdelo se ji je pozno.

„Anica!“ — je začela po daljšem presledku; glas ji je bil odločen — „nekaj je med vama, reci kar hočeš!“

Spravila jo je v zadrego.

„Med kom?“

„Med teboj in med Antonom. Anica, danes nisi, kakor si bila prej, prej —, še včeraj. Reci, kar hočeš, Anica, samo ne taji mi!“

Tedaj se ji je vzburkalo v duši. Kri ji je huje zaplula po žilah. Nastal je boj. Kaj je hotela? Povedati? Morebiti bi ji odleglo, ko bi se zaupala Cili in ji povedala vse . . .

In odločila se je; saj se izogniti ni mogla.

„Cila —!“

Cila se je primaknila bliže.

„Cila, jaz ne morem, jaz ne smem —“

V sredi besede je udarila v jok. S predpasnikom si je zakrila oči, in solze so ji

tekle —, o tekle, kakor bi imele izpolniti prepad, ki je bil zazijal med njo in med Antonom te dni tako nepričakovano, tako nenadoma...

Nekaj hladnega se ji je nalahko dotaknilo čela. Bila je Cilina roka. Ljubeče ji je dvignila glavo: „Anica!“

Kalin je zafrfotal med oknom.

„Ali Anica! Ti mi delaš skrbi —, govori, povej...!“ In povedala je Cili vse, obrazložila vse, potožila vse... Pri vsaki besedi je čutila, kako ji je lože.

Cila jo je poslušala do konca. Ob koncu se je ženi zresnil obraz, in hladni, gladki njeni prsti so se oklenili njene desnice:

„Ubožica!“

Drugega ni rekla. Dve solzi sta ji priklili na trepalnice, zasvetili se ob luči, a se posušili takoj na to.

„In sedaj, Cila —, ali morem ali smem —?“

„Kako meniš —?“

„Ali me bode te silili, da —?“

Cila je uganila, kaj je hotela povedati. Umela je, videla je vse.

In kaj ji je odgovorila na to?

Moj Bog — nekaj, česar je ona pričakovala najmanj:

„Prijazna mu bodi, več ne!“

In to je izpregovorila povsem hladno in mirno. Niti mišica ji ni ganila na obrazu. Ona jo je gledala vprašaje in začudeno. Ta izraz, ta mirna resnost jo je hotela umoriti. Prijazna! Antonu?

„Prijazna?“

„Da, več ne!“

Bilo ji je, kakor da bi jo kdo polival z mrzlo vodo — —. (Dalje.)

Čudna senca.

Sen se zgrinja mi nad glavo...
Nekdo trka na srce. — —
Ti si, moja sreča — pozna?
Kaj še nisi črtala
iz spominske svoje knjige
mojega imena, kaj?!
Ko te vidi, ko te čuti,
moja duša trepeti,
kot otrok pred lastno
senco.
Ne vznemirjaj je nikar!

Še nekje tam v srčnem kotu
prvi spi moj „srečni“ dan;
včasih... včasih le se
vzdrami
kot bolnik iz težkih sanj...
Mar se več ga ne
spominjaš?
Kakor vesna v željni gaj,
v hrepeneče moje prsi
dahnila si drag pozdrav.
Ti si pila moje želje,
tvoje upe pil sem jaz;
in oba sva strastno pila
le na moje lepše dni...
V radosti so preopojni

roke se mi dvigale,
strinjale so se nad tabo
v dolg, ljubezni poln
objem;
zbirale so se mi ustne
v tiho koprneč poljub...
Kaj sem hotel okleniti,
kam pritisniti poljub...?
Siloma si mi zbežala;
jaz sem hitel za teboj,
kot da si mi vzela pamet...

Slušaj v logu dih vetrov:
vanj sem shranil mnogo
klicev,
mnogo vzdihov za teboj...
Vprašaj tiste nove steze
do podgorske hišice,
vprašaj, kdo jih je
napravil,
v kakšnem času, in
zakaj!...
Beri, beri, na teh licih
s črkami je živimi
romarski moj pot do tebe
ves popisan, ves zvesto...

Na nobeni božji poti
toliko ni romarjev,

toliko ni src ihtečih,
kakor sem jih videl tam...
In med njimi ti si stala
nema... hladna kakor kip:
poslušala gorke prošnje,
a umela nisi src:
Bolnim srcem, a bogatim,
ponudila si zlata;
v zdrava srca, a uborna,
lekov grenkih sipala;
mnogim prsi okrasila
z vrtnico si trnjevo...

Jaz izmučen, truden, žejen
sklonil sem se pred teboj:
„Daj, pomiri silno žejo!“
Ti si se nasmihala...
Oj ti smehi, brez tolažbe,
brez hladila, brez moči!
V burnih prsih je plamtela
davna... davna iskrica
in kipela mi do usten,
z njih vzkipele kakor
vzklik:

„Inquietum cor est meum“¹
¹ Nemirno je moje srce,
dokler... (ne počiva v
Bogu).

donec in...“ A isti čas
razdivjani so valovi
zadrveli mi na breg
iz spomina ozke struge
zadnji biser — misel Nanj.
Žejna duša je prosila,
kot samarijanska hči:
„Domine, da mihi aquam!“¹
In oblak je hipoma
legel mi na vroče čelo
kakor težek... bridek
kes...

Iz oblaka v žejno dušo
kapljice so kapale...
A hladilnih takih hipov
ti nikoli ne rosiš.
Pa še praviš, da si sreča:
Ti si senca brez hladu!
Vendar! jaz ti laž
odpuščam;
a odpreti ti ne smem:
Moja deca — moje misli
sanjajo prelahen sen...
Kakšen spet nemir bi
vzrastel,
In ponoči!?

Ne! Ne! Ne!...

¹ Gospod, daj mi vode!

Silvin Sardenko.

„E, kaj tudi tebe mika žensko bitje, nedolžni Kalvencij?“ ponorčuje se brž Polijon.

Ticijani je bila Kalvencijeva beseda povšeči, ker ni rada govorila o skrivnostih, ki jih je čula iz ust vojakov, bivajočih v Nauportu. Zato hitro odgovori:

„Junona ti pomози! Dober okus imaš, mladi Kalvencij! Žal, da je zate jabolko previsoko in ne boš mogel doseči in odtrgati ga. Magister loci, Mark Fulgin Filogen, skrbno varuje svojo tičico, in njemu pač ne bi prišlo na um, da bi svoj zaklad izročil preprostemu vojaku.“

Kalvencij je bil užaljen po teh besedah in ni si mogel razlagati, da je Ticijana hipoma obrnila svojo ost proti njemu. Zapazil je dobro, da sta se s Polijonom pri teh besedah spogledala. Zopet je imel mnogo misliti, in ko je Polijon zaklical: „O Kalvencij, Kalvencij!“ ni mogel več zakriti svoje zadrege.

„Plačajva in odidiva, solnce je že blizu zatona“, reče in vstane.

„Zdrava Ticijana!

Nunc est bibendum, nunc pede libero
pulsanda tellus“,

je pel Polijon polglasno in navajal pesem, kolikor mu je dal ne predobri spomin.

„Pa greva, corpus Bacchi! Kokoši gredó spat s solncem“, je zbadal prijatelj prijatelja.

„Preskrbi vse!“ zašepeče še Polijon Ticijani na uho ter odide počasi za tovarišem, ki je brez pozdrava odkorakal iz hiše.

Ticijana je zrla zasmehljivo za njima.

Mrak se je delal, ko sta naša dva znanca drug za drugim korakala po trgu.

Ko pa sta se bližala magistrovi palači, je Kalvencij vedno bolj zastajal.

„Pojdi ti naprej, ker si tribun!“

„To bi ti bilo že prej lahko prišlo na um, Kalvencij!“

„Res je, torej naj obžalovaje napako popravim.“

In stopi za tribuna.

„Jaz ti pa kot tribun velim, da pojdi naprej in poglej na obrežje, če je Plunko že pri čolnu?“

Nevoljen je stopil zopet Kalvencij pred Polijona in počasno korakajoč škilil na okna magistrove palače, ali mu bo tudi sedaj sreča mila.

A ni mu bila. Pač pa je videl, kako se je Polijon ustavil pred pragom palače in poprašal gologlavega sužnja: „Ali je magister loci doma?“

Ni ga bilo.

Nevoljen je tudi tribun odhitel za vojakom.

Plunko je že držal za vesli in potnika sta vstopila.

Mesec je sijal na vodno površino, veter je razpihaval valove, vejevje ob bregu je šumelo, Polijon in Kalvencij pa sta obtičala v Morfejevem naročju. (Dalje.)

Prijazna.

(Novela. — Spisal Fr. Kočan.)

(Dalje.)

IV.

Prijazna! Koliko jih je, ki so bile prijazne, in kaj imajo od tega! Goljevo Rezo — sedaj sedaj bodo s prstom kazali za njo — še ni dolgo, kar so jo čislali in občudovali vsi. Lepa, vesela, živahna do nagajivosti: taka je bila Reza. Pa saj ji „Reza“ nihče rekel

„Dom in svet“ 1900, šte. 7.

ni, temveč „Rezika, Rezika“ se je čulo za njo vsepovsod. Sedaj ji bo kmalu še „Reza“ prelepo . . . In Bitničeva —, v vseh družbah je bila včasih. Na vasi so se topli zanjo, oče se je trkal na prsi in se bahal ž njo. Sedaj? Za nadlego je tovarišicam. Redkokdaj se še spozabi mednje, a kadar pride, tedaj zastane pogovor in neka tesnoba zavлада v družbi.

Med njimi ni več domača, ni in ni! Zakaj? Prijazna je bila . . .! In potem drugih dovolj: Gošarjeva, Čiponova, Tekavčeva . . . Fantje se skrivoma norčujejo iz njih, s tujega pa pišejo tovarišem domov: „Bom vsaj imel, kadar pridem domov, v opalto poslati koga.“ Tako je; vsa vas ve, da je tako. In na vse to naj bi bila prijazna!? Kaj takega je izrekla Cila, Cila! Se pač vidi ženi, da je še vedno kakor je bila: predobra, premehka, prezaupljiva. — Antonu naj bi bila prijazna potem, ko je bil celi dve leti pri vojakihi, ko je . . .? Prijazna, več ne! In to bi bilo mogoče, misli Cila. Ha! Nič, nič, stokrat nič! Niti zmisliti se ga ne več, kaj še govoriti ž njim! — Niti odgovorila mu ne bo, če jo sreča slučajno in jo morebiti nagovori. Nič! In če bo vsiljiv, ga odpravi na kratko in trdo. Sploh se je doslej preveč ukvarjala ž njim. Menila bi se ne bila zanj, in vsega tega bi ne bilo! Solzá bi ne bilo, tuge ne, nezadovoljnosti ne. In zraven ga ji je še Cila v jednomer klicala v spomin s tem, da je hotela vedno govoriti o njem in le o njem. Tudi tega ne bo več! In če ga ji bo omenjala še, ji bo povedala kar naravnost, da je v tem čisto drugačnega prepričanja ko ona, da niti ne ve ne, kaj bi si mislila o njej, da ji je naravnost žal, ko se ji je zaupala . . .

V takih mislih so ji potekali ostali dnevi tistega tedna. To so bili sklepi, ki jih je hotela držati do pičice. Zadnji čas, zdelo se ji je, je bil, da je prišla na to.

In ob tem se je čutila zadovoljno samo s seboj. Žalost in pobitost je izginila, na njeno mesto je stopila neka odločnost. Čelo ji je bilo vedro, oči so ji zopet gorele kakor poprej, in glave ni povešala kakor pred kratkim. Z jedno besedo: čutila je v sebi izprembo in te izpremembe je bila vesela.

Antona ni bilo; niti videti se ni dal. Pogrešala ga je še dosti lahko; še misliti ni hotela nanj. Pogrešala bi ga bila lahko za zmerom, tako si je mislila. Nič! Bog ve, kolikokrat je rekla sama pri sebi in si zatrdila z odločnostjo in ne brez neke notranje zadovoljnosti: Nič!

Tudi Cila ga ni jemala v misel tiste dni. Govorili sploh nista mnogo tedaj, saj nista imeli časa. Delo jima je šlo molče izpod rok.

Samo misel na Pavleta se ji je vrivala te dni bolj pogosto ko sicer.

Kadar pride Pavle — je mislila —, o potem bo srečna zopet in vesela od srca. Da le Pavle pride, potem se ne meni za nikogar, za nič! Potem šele bi lahko pogrešala Antona popolnoma, potem bi si ga izbila iz glave za vedno. Niti spomnila bi se ga ne več, celo iz tistih mladostnih spominov bi si ga izbrisala popolnoma.

Kako si je želela Pavleta tiste dni!

„Pavle —. Da bi prišel, in to takoj, še do zime. O, da bi prišel!“

In spomnila se je: pisati mu morata s Cilo, saj sta se bili domenili!

„Cila, Pavletu morava pisati!“

„Kdaj bi? Čakaj —.“

„Tako, takoj, Cila! Jaz utegnem takoj!“

Cila je malo pomišljala:

„Ali pa še počakajva par dni, Anica.“

„Zakaj, Cila?“

„Tako! Tje v nedeljo bova imeli časa dovolj. In človek je bolj zbran v nedeljo. In spomin je bolj živ in čvrst.“

To ji ni bilo všeč. Zakaj bi čakali?

„Cila, danes se mi ravno ljubi. Saj veva, kaj mu bodeva pisali; jaz se bom spomnila vsega. In čas imava tudi.“

„Počakajva, Anica, vsaj do jutri počakajva. Danes se mi tako malo ljubi; bodeva pa jutri, Anica.“

Ustavljala se ji ni dalje, a mislila je svoje zraven. Zdelo se ji je, da je uganila, zakaj se Cila obotavlja tako. Ženi se razmere do Antona še niso zdele dosti ugodne. Kdo ve, kaj je vse upala Cila: da se v par dneh, morebiti že do drugega dne, izpremeni to in ono, da morebiti Anton pride, da —, sam Bog ve, kaj je mislila.

No, za jeden dan se ji je udala, a na trdnem je bila, da jo bo Cila drugi dan pregovarjala zastonj, ako ji poreče: počakajva!

Težko je čakala na tisti „jutri“ in mislila, kaj mu bodeta vse pisali in kako mu bodeta pisali.

Misli na Pavleta so jo kar opredale. Vsa je bila v tem; sanjarija je le o tem.

Šla je tako daleč, da si je celo predstavljala — in to čisto resno —, kako se bodeta s Pavletom zopet lovila po vrtu, dražila se in smejala se, med tem ko bo Anton gledal izza plota takisto temno, kakor bi jima zavidal, in takisto sramovaje se, kakor ko je bila prvič prišla iz mesta domov.

Ob takih sanjarijah so ji poletele misli zopet nazaj v prejšnja leta. V spomin si je poklicala skoro vsak posamezni slučaj, ki se je tikal Pavleta. Spominjala se je živo vsega, in Pavle ji je stal pred dušo zopet tak, kot je bil, ves nekdanji Pavle.

Malo različnih nravij —, skoro nasprotnih značajev sta si bila. Pavle je bil mehak, nekako otroški, odkritosrčen; srce in dušo je nosil na jeziku. Ona pa je bila čisto trda, priprta in zato ni mogla videti za nič, da bi ji bil Pavle kazal ljubezen in prijaznost svojo tako na zunanje, z besedami. In vendar je bil Pavle prav v tem oziru tak, da ni mogel skrivati zase, kar je čutil. Skoro vsiljiv je bil včasih. Sporekla sta se tu pa tam za resno. Kadar sta se, tedaj ni izbirala besed ne gledé na to, da je bil Pavle občutljiv in da ga je ranila vsaka, še tako malo pikra opazka od njene strani. Ona se ga ni bala; v svesti si je bila neke premoči nad njim. Tudi on je vedel za to; saj bi se bil lahko branil, pa se ni. Nasproti drugim je umel nastopiti tudi resno in odločno, njej nasproti ne. Zameril ji je pač, pa le tako dolgo, kakor je hotela ona. Kakor hitro je ona zinila zopet prijazneje, takoj je bil tudi on zopet prejšnji: prijazen, mehak, postrežen do vsiljivosti . . . Včasih jo je ujezilo kaj malega. Molčala je. V stran se je obrnila, in če jo je izpraševal, mu niti odgovorila ni. To mu je bilo mučno. Hodil je okrog, molčal in jo pustil na miru nekaj časa. A ne dolgo; mirovati mu ni dalo. Sam ni vedel, kje bi začel in na kaj bi napeljal govor, da bi spravil vsaj besedico iz nje. — „Kaj ti je, Anica?“ — „Nič!“ — In hodil je zopet gori in doli, pa se naposled zopet ustavil pred njo: „In vendar; brez nič bi se ne držala

tako-le; kar videti te ne morem.“ — „Saj pravim, da mi ni nič!“ — Potem je poskusil z dobrikanjem. Roko ji je položil na ramo (uh, to jo je dražilo najbolj) in z malo tresočim glasom je začel zopet: „Anica!“ — Dostikrat se mu je prav zaradi njegove vsiljivosti in tiste njegove mehkebe zasmejala v obraz, ko sama ni hotela. Seve, to mu je bilo povšeči; bolj bi ga ne bila mogla zveseliti. Obraz mu je zasijal in bil je zopet stari —, in ona tudi; kaj je hotela! Sicer pa so prišli drugikrat tudi zanjo trenutki, ko se ji je tajalo srce, in tedaj je čutila tudi ona neko mehko in prisrčnost. In da se ni sramovala, bila bi tedaj tudi sama nasproti Pavletu lahko prav taka: mehka, otročja, postrežna . . .

Časi so se izpremenili od tedaj in tudi ona se je izpremenila; to je čutila tisti dan.

Včasih se je sramovala nasproti Pavletu in ne bi bila mogla tako, tako . . . A sedaj bi bilo drugače. Sedaj bi mu zaupala lahko vse . . . Sedaj, prav sedaj bi ga potrebovala najbolj, sedaj bi ji on, samo on še mogel nadomestiti vse, vse . . . Zaupala bi najlože njemu, lože ko Cili, ki je ne razume, lože ko Tilki, ki je še premlada, preneizkušena, lože ko Bošičevi Ivani v Kladju, ki bi se ji morebiti smejala na vse. Umel bi jo samo Pavle, izmed vseh ljudi na svetu samo Pavle. Zato mora priti, mora priti . . .

In drugi dan sta mu pisali s Cilo dolgo, dolgo pismo. Cila je narekala, ona pa je pisala. Srce je hotela kar izliti v pismo. Na stotine mislij je hotela kar najedenkrat vreči na papir. Roka se ji je tresla. Iz vsake črke se je bralo, naj pride, naj pride, naj pride in vse pismo je klicalo, naj skoro pride.

V.

V nedeljo se je namenila obiskati Reško Tilko. Ves teden že nista bili skupaj, in to se ji je zdelo že dolgo. Poleg tega je bila zadnje dni tako sama zase, sama s svojimi dvomi in prevarami, s svojim razmišljanjem in preudarjanjem, in to vse jo je bilo utrudilo duševno in telesno. Potrebovala je raz-

vedrila; zveseliti se je hotela in raztresti. In kje bi se lože ko v Tilkini družbi?

Prišedši pred Tilkino hišo je izprva že dvomila, ali jo najde doma, ali ne. Vrata so bila videti zaklenjena.

Zaklicala jo je kar pod oknom:

„Tilka!“

Znotraj se je odzval tanki glas Tilkin:

„Kdo je?“

„Jaz!“

„Kdo?“

„Saj veš.“

„Kdo?“

Tilka jo je spoznala po glasu; kako bi je ne bila! In vendar se je delala nevedno. Porednica! Bila je vedno taka.

„Kdo?“ se je ponavljalo zopet v tistem nagajivem naglasu.

„Anica.“

„Anica?“ In potem čez nekaj časa: „Duri so samo priprte!“

Vstopila je in šla najprej v veliko sobo: zdelo se ji je, da je bila čula glas od tam. Pa tu je ni bilo; soba je bila prazna, in drugih domačih ni bilo nikogar. „Skriva se mi“, je mislila in urno odprla duri še v čumnato. Nič!

„Tilkaa!“

„Kaaj jee?“

Glas je prihajal od zgoraj.

Stekla je po stopnicah na vrh. Tu pa je bilo temno. Le skozi špranje v deskah je vhajalo par solnčnih žarkov.

„Kje si vendar?“

„Poišči me!“

„Nagajivka!“

Naposled se je prerila med skrinjami in drugim olesjem do sobe Tilkine. Tilka se ji je čudila od znotraj:

„Ali si me dobila? Čudno, da si me. Revica!“

„Ti —!“

Hotela je noter v jedni sapi, pa ošteti jo pošteno . . .

A tudi tu se ji ni oponeslo; nezgodo je imela, kamor se je dotaknila: tudi tu so bila vrata zaprta in še zaklenjena povrh.

Hotelo jo je že jeziti.

„Čakaj, čakaj!“ se je oglasilo od znotraj kakor v porog. „Tako, Ančica, takoj! No, vidiš . . .“

Ključ je zaškripal, in Tilka je stopila prednjo ter se ji smejala v obraz. Napravila se je bila za ven. Bel predpasnik je imela in pa pol-svileno ruto, tisto, ki sta jo bili tam poleti kupili pri Marijanici.

„Kam si se napravila, Tilka?“

„K tebi.“

„K meni?“

„Da.“

„Prav! Saj te že dolgo ni bilo. Med tednom ne prideš nič in danes te ni nič. Celo uro sem te čakala. In sedaj me mudiš še tu-le. Pa za kazen ti vzamem nekaj, ali vidiš!“

In potegnila ji je iz rok pismo srednje velikosti in malo zamazano na robih, ki je je bila hotela Tilka prav tedaj skriti v žep.

„Dobro, da sem te uhitela!“

Mislila je, da bo spravila Tilko v zadrego. A Tilki se ni poznalo nič. Smejala se je tako objestno in jo gledala tako živo in naravnost, kakor da ne bi imela na vesti prav ničesar.

„No in kaj boš boljša s pismom, Aničica?“ jo je vpraševala. Nagnila je glavico postrani, kakor bi hotela spraviti v zadrego njo, sklonila se malo niže, položila roki na kolena in jo gledala od spodaj gori smejoč se in samozavestno: „No?“

„Videti hočem, kdo ti je pisal?“

„In potem?“

„Potem ti bom nagajala vedno in dražila te vedno.“

„Ko bi se pa Anica sama opekla pri tem —?“

Zadnje je vlekla in poudarjala. In potem se je zopet smejala tako čisto in kazala dve vrsti belih zob. Kadar se ji je smejala tako, se je navzela vselej tudi sama neke živahnosti in nekega ognja od nje.

„Oho! Opekla? Ne verjamem —.“

„In vendar, Aničica, ko bi se le . . . No, in odkod meniš, da je, Anica?“

„Bom videla.“

„Pa vendar!“

„Iz Bodulj, iz Brda, iz —.“

„Iz Amerike!“ je poudarila Tilka in jo pogledala zvedavo, češ: kaj poreče sedaj?

Njo je ohladilo kar na mah. Vesela nada jo je obšla. „Iz Amerike? Ali res? Od Boštičevega? Ali o Pavletu kaj piše?“

Postala je radovedna. Vprašaje je pogledala Tilko in urno posegla po pismu. Pismo samo je bilo zaprto.

„Kje si —?“

O, tedaj se ji Tilka ni mogla nasmejati do sita. „Aničica, Aničica!“ je bilo zopet na vrsti in objestni „hehehe“ se je ponavljal za vsako drugo besedo.

„Ali, Tilka, kje si dobila pismo?“

„Aničica, hehehe, Aničica!“

„Tilka!“

„Kako me boš dražila, Aničica? No, kako? Ali boš ti mene, ali bo narobe?“

„Povej, Tilka, prosim te!“

„Ali boš ti mene —?“

„Tilka, ti si včasih —!“

Šele potem ji je razjasnila vse.

Pismo je bilo prišlo iz Amerike čez teden. Čakalo je na pošti do nedelje. Stari Prec, ki je bil neke vrste pismonos v vasi, je imel navado, da je oddajal bolj oddaljena pisma šele v nedeljo po maši in to kar pred cerkvijo; saj so drugi pred njim delali tudi tako. In oddal je mož Boštičevo pismo kar Tilki, češ: v sorodu si, pa je lahko zanesesh v Kladje, ko imaš lahke noge in utegneš. Tilka se ni branila. Zakaj? Mož je bil star, Boštičevi so hodili k maši v Rovt, Tilka pa je šla v Kladje itak rada in večkrat.

„Ali greš z menoj, Anica?“

„V Kladje?“

„Da! Poklicala bi te bila mimogrede in te prosila . . . Ali greš?“

Malo je pomišljevala. V Kladju je že bila večkrat doslej. Vas je bila oddaljena uro hoda. Kraj je bil lep in ljudje prijazni. Hiše so bile raztresene po brdu, in z griča doli se je videlo na vse strani: na cesto, dalje po dolini in po gorah naokrog. Z Boštičevo Ivano sta bili prijateljici. Vselej, kadar je še bila šla v Kladje, je prišla domov tako vesela . . .

„Ali hočem, Tilka?“

„Seveda.“

Nato ni pomišljevala več. Pred Tilko je pohitela domov in ugibala med potjo, kaj je neki pisal Boštičev. Da piše tudi o Pavletu kaj, o tem je bila prepričana —, še več: domnevala je, da bo stalo v pismu vse prav tako, kakor si je želela zadnje dni tako pristrčno. „Oba prideta, kmalu prideta, še do zime prideta!“ Misel je bila vesela in ne brez podlage.

Cila je bila doma.

„Cila, s Tilko greva v Kladje!“

„K Boštico?“

„Da! France je pisal.“

„France?“

„S Tilko poneseva pismo. Zaprto je še, a meni nekaj pravi, kaj mislite, Cila: oba prideta domov, in sicer še do — zime. Kaj pravite?“

In takrat je tudi Cila mislila tako. Izrazila se je dosti določno. Objela bi bila Cilo tedaj najrajša.

„Le pojdiva“, je rekla naposled, „pa zvečer ne mudita.“

„Ne bojte se!“

Hotela je odhiteti, pa se je spomnila:

„Cila, ali sem dobra?“

„Dobra“, je rekla Cila.

„In predpasnik?“

„Predpasnik —. No, saj lahko drugega vzameš; če hočeš satenastega.“

„Saj res.“

Stekla je v sobo preobleč se. Čutila se je veselo in lahko kakor pero. Storila bi bila vse in najrajša vse ob enem. Kadar je bila tako prijetno vznemirjena, je prišlo še vselej kaj veselega. Tudi ta dan se je nadejala — no, česa se ni vsega nadejala . . .

Lišček je žvrgolel med oknom, da je šlo skozi ušesa. Skakal je od grede do grede, prekopal se in se postavljaj na glavo, ko bi ji hotel dati na znanje, da je tudi on vesel.

„Pi, pi!“ ga je pozdravljala mimogredé, ko si je opasovala predpasnik.

Vsega je bila vesela, predpasnika tudi. Satenaste so bile tedaj šele jele nositi. Aleška

ga je imela pred par nedeljami prva, za njo so jih kupile potem druge, skoro vse.

„Pi, pi!“

In živalca je zopet skakala in gostolela.

Tilka jo je čakala pred hišo.

„To bo lepo, Tilka!“

„Kajpak, da bo, Aničica . . . Ali si huda, če ti pravim Aničica?“

„Beži, beži! Vidiš, kako je lepo zunaj. Ne veš, Tilka, v nedeljo se mi zdi še najlepše. Kakor bi bil v nedeljo ves svet drug, ljudje drugi, vse drugo . . . Celo sama sebi se zdim v nedeljo drugačna!“

„Lej, lej!“ se je smejala Tilka.

„Ali ne verjameš?“

„Seveda! Le naprej!“

„Ti me ne razumeš —.“

„Razumem! No, in potem?“

„Ne veš, nekaj mi pravi . . . Radovedna sem, kaj je pisal Boštich. Slutim, da prideta oba, France in Pavle. Kaj pa ti, Tilka?“

„Tudi!“

„Ti se samo šališ.“

„Ne, Anica, res mislim. Kaj hočeta tam.“

Tilka je govorila resno. In govorila je tako, kakor je mislila ona, kakor je dejala Cila . . .

Kako bi potem mogla dvomiti le za pičico? Zdelo se ji je, kakor bi se umelo samo po sebi, da prideta oba. Moj Bog, tako trdna si je bila v tem, da bi se bila smejala v obraz tistemu, ki bi ji rekel samo, da prideta morebiti. Videla ju je že v duši pred seboj, oba: zdrava, čvrsta, vesela . . .

„In Ivana, Ivana bo vesela!“

„Oh!“

Zmislila se je, kaj poreče Ivana na to.

Kako je udeleževala ubožica tedaj, ko sta se France in Pavle odpravljala v Ameriko. Tisti čas je bila iz nekdanje Ivane postala najedenkrat druga: resna, skrbčeva, zamišljena, dasi je bila poprej vesela in živa kakor Tilka. O, prej je nagajala in le nagajala, sama živost in živahnost jo je bila. „Ivančica, Tilčica, Aničica!“ se je ponavljalo kar naprej, kadar so bile vse skupaj, in stari Boštich jih je klical že od daleč, kadar jih je videl: „Ivančica, Tilčica, Aničica!“ Vse drugače pa je bilo potem, ko se

je razvedelo, da mislita odriniti Pavle in France v Ameriko in to že na jesen. Tedaj se je nanagloma izpremenila Ivana. Ni čuda, saj je mislila in skrbela na vse strani. Mislila je celo, da se Cila hujuje na Boštichovo, ker je France vabil in nagovarjal Pavleta. Ona ji je komaj sproti izpodbijala to misel. Saj je vedel vsakdo, da je revica storila vse kar je mogla. Sama in drugi domačini so nagovarjali Franceta, naj ne hodi, in če že mora, naj gre sam. Ko pa pomagalo ni nič! Pavle je hodil vsako nedeljo k Boštichovim, da sta s Francetom kovala sklepe in naklepe. Hodila sta med njivami gori in doli, meneč se sedaj glasno, sedaj tiho o Ameriki, in samo o Ameriki. Tedaj sta prišli še s Tilko Ivani v pomoč. Zahajati sta jeli vsako nedeljo tje gori in ju pregovarjati včasih zlepa, včasih zgrda, kakor sta vedeli in znali. Ivana je bila že obupala tedaj: pomagalo ni nič. France in Pavle sta si hotela prislužiti denarja, za to jima je bilo. In ko je prišel čas, sta odrinila, ne mené se za prošnje in prigovarjanje. Potem je postajala Ivana resna in zamišljena skozi bolj. S Tilko sta jo obiskali še večkrat in pogovarjali. Izprva ni pomagalo mnogo, vendar, ko so prihajala pisma in sta pisala domov oba, da sta zdrava in da delata skupaj, pa da dolgo ne mislita ostati v Ameriki, tedaj se je popravljala Ivana bolj in bolj. No, naposled je bila zopet prejšnja: nagajiva, živahna, vesela.

S Tilko sta hiteli.

Pot je peljala po gozdu med smrečjem in bukovjem. Listje je rumenelo in se pomalem krivilo na vejah. Vetrič je vel komaj čutno. Kadar se je prerila pot bolj na plano, je grelo jesensko solnce prijetno in gorko. Vreme je kazalo lepo. Oblački so se le tu in tam v skladičastih kepcah in širokih razdaljah pomikali po nebu. Taki oblaki ne prinesó dežja, če slučajno jug ne potegne. Sploh je dan kar vabil v svoje naročje.

Ko sta prišli do Boštichovih — na, je bilo zopet zaprto. Trkali sta na duri, nič! Šli sta krog vogla, če bi bil morebiti kdo domačih v bližini, nič!

Sosedov hlapče se jima je stoječ na Tonhovčevem pragu in viržinko kadeč smejal lokavo in prihuljeno: „No, no!“

„Kam so šli, Luka?“

Hlapče je izpustil oblak dima pokoncu, pogledal od strani, smejal se, da sam ni vedel, zakaj, pa kazal precejšno vrsto belih zob:

„Niso daleč, ne! Na okno potrkajta. Tilka, le potrkaj!“

Bili sta res toliko neumni, da sta trkali in gledali skozi okno v izbo. Videti ni bilo nič, le tam pri peči se je zganilo nekaj belega — maček. Zbudil se je bil po trkanju, dvignil se raz ležišče in priskakal k oknu na polico — —.

Hlapčon se je krohotal iznova.

„Tilka, ali nisem rekel, da trkaj? Poglej, koga si pritrkala!“

„Povej, ali so doma ali niso!“ ga je vprašala ona malo jezno.

„Nekaj jih je, nekaj jih ni! Ali ni res tako?“

„Kvasiš!“

„Hohoho! Kvasiš gori, kvasiš doli. — Ali, Anica, tisti-le predpasnik je pa tako, ne vem, kako bi dejal, gosposki!“

„Otrok!“

„In ti ga je prinesel kdo, kako bi dejal: tako-le iz mesta kdo!“

In zopet se je hohotal zadovoljno

Tilka pa ga je začela bolj zlepa:

„Luka, povej po pravici. No, Luka!“

„Saj pravim, da niso daleč.“

„Kje je Ivana?“

„V laz je šla hruške pobirat.“

„Če ne lažeš?“

„Kakor hočeš —.“

Izza laza se je res videlo nekaj belega. „Ivana je!“ je rekla Tilka in stekla kar med njivami proti laz. Ona za njo. Hlapče pa se je zopet hohotal za njima . . .

„Kaj novega?“ jima je klicala nasproti Ivana. V peharju je nesla hrušk. Ugledala ju je bila od daleč, ko sta hiteli proti laz.

„Pismo, pismo!“

„Od Franceta?“

„Da!“

Odrle so pismo.

Ivana je letela z očmi preko črk. Izprva ji je bil izraz miren, nobena mišica ji ni trenila, samo oči so skakale od vrste do vrste, in ko je preobračala liste, se ji je roka tresla nemalo in komaj vidno. Na koncu pa se ji je zjasnilo čelo in vzkliknila je vsa vesela:

„Prideta, Anica! Oba prideta, oba!“

In prišla jo je čez pas ter se od samega veselja zavrtela ž njo po trati, da so hruške pocepale po tleh.

„Oba?“

„Oba, Aničica, oba!“

In tudi sama je ponavljala za njo: „Oba, oba!“ Donelo je tako milo, tako prijetno. Bila je sicer pripravljena na to, nadejala se, kaj nadejala: prepričana je bila, da bo tako; a vendar, ko je bila izgovorila Ivana tisto in to tako določno in veselo, o tedaj se je čula novica še jedenkrat veselejša. „Oba, oba!“ donelo je kakor sladka godba in ubrano petje.

„In kdaj prideta, Ivana?“

„Do zime.“

No, tudi to je vedela naprej.

Med tem je Tilka brala pismo naglas:

„— tukaj je štrajk. Pavletu sicer ni všeč, da bi se vračala že sedaj. Pred kratkim je zvedel, da je v Meksiki delo lažje in plačilo boljše; tudi štrajka tam ni. Zato, pravi, naj bi poskusila srečo v Meksiki. Jaz silim domov, ker sem se Amerike naveličal. Tudi Pavle je še nedavno silil domov in le domov. Sedaj mu Meksika hodi po glavi, no, pa najbrž ne bo nič iz tega. Jaz se ne bom dal pregovoriti zlepa in tudi za Pavleta, mislim, da bo odjenjal. Ga bom pregovarjal. On se hitro odloči za kaj, pa tudi popusti na pri-govarjanje. Kaj hočeva v Meksiki? . . . Če pojde po sreči, se povrneva oba morebiti prav v kratkem, mogoče še do zime —.“

Ali se ji je le zdelo, ali je bilo res: ona je umela pismo vse drugače kakor Ivana! Ona je pričakovala več. Tisti „morebiti“ je bil le „morebiti“ in nič več. In „mogoče“? — To je, ali pa ni! Potem: da bi se dal Pavle pregovoriti kar tako . . . Go-

tovo ni. Je sicer mehak, a trmast včasih. In Bog ve, česa se vsega nadeja od Meksike, da bi opustil misel tako zlepa!

Pismo ji je vcepilo nemir, neko bojazen. Segla je in brala še sama.

Isti vtisk! Konec se je glasil sicer veseleje, a zadostil in utešil je ni. In čim večkrat je brala, tem neverjetnejše se ji je zdelo, kar je obetal France. Črke so se ji tresle pred očmi . . . naposled ji je iz celega pisma kričal le še „morebiti“ in „mogoče“.

Ivana pa je bila vesela, oh!

„Anica, še do zime! Ali se ne veseliš? Aničica! To bo kmalu!“

„Ce bo —.“

„Seveda bo, Aničica! Saj si brala, da bo.“

„Tu stoji samo: morebiti, mogoče.“

Potem sta hiteli Tilka in Ivana, obe ob enem in druga čez drugo hoteč jo prepričati o vsem: da pisma ne umeva prav, da je tisti „morebiti“ toliko ko „gotovo“, da bo France pregovoril Pavleta, in tako dalje. Česa ji nista vsega napovedali, samo da bi jo prepričali!

Brali sta pismo potem iznova še oni dve. Brali sta zopet in zopet, a vedno sta je umeli in si je razlagali po svoje. Tisti „morebiti“ ni plašil ne jedne ne druge.

„A če se France sam premisli —?“

„Ne verjemi!“ je hitela zopet Ivana in jo pogladila z obema rokama po licih, „ali ne pravi, da se je naveličal? Pojdi, pojdi, Anica! Slišiš, Anica: lovimo se!“

In stekla je pred njo razposajena in vesela, kakor včasih. Tilka za njo.

„Teci, Anica!“

Kaj je hotela! Potajiti se je morala, dasi težko. Pismo ji je bilo vzbudilo v duši čuden odmev. Neka misel ji je bila vstala. Misel ni bila nova, ne; mučila jo je že v zadnjih dneh, a potem utihnila za čas. Ta dan pa je splavala zopet na površje brez povoda in zoper njeno voljo. In ta misel je bila —. Za tedaj si jo je izkušala še utajiti . . .

Hitele so preko njiv in travnikov.

„Vaših ni doma!“ je klicala Tilka za Ivano.

„So šli v semenj!“

„Vsi?“

„Vsi!“

„Ne veš, Ivana — Ivana jaz te komaj dohajam — ne veš, s kom sva govorili prej-le jaz in Anica!“

„S kom?“

„S Tonhovčevim hlapčutom.“

„Z Lukom?“

„Da.“

„No, on je mojster; to vama je povedal katero, vem. Zadnjo nedeljo —. A, bom povedala pozneje! Tecimo! Pokusiti vama bom dala mošta.“

Prišedša v sobo je bila Ivana zopet vsa pokoncu. Oči so ji kar svetile, in sama ni vedela, kaj bi bila počela najprej.

„Zapojmo!“ je rekla, ko je bila prinesla na mizo mošta in sadja.

„Katero?“

„Kako veselo —, ker Pavle pride, kaj ne, Anica? Zakaj nisi vesela, Anica? Ali si, ali nisi?“

„Sem.“

Zapele so vse, česar so se spomnile. Ko so končale jedno, so začele drugo, potem zopet in zopet . . ., kakor včasih; Ivana je pela naprej, Tilka za njo. In s kakim veseljem sta peli oni dve!

Pela je tudi ona, ker je morala. A kakor je pela včasih, tako ni mogla peti ta dan. Beseda se ji je tresla, in glas ji je zastajal v grlu. Poznalo se ji je, da ji ne gre od srca. In res ji ni šlo. Sredi med Tilko in Ivano se je čutila prvič ta dan tako samo in tako zapuščeno . . .

Le ko je prišla na vrsto: „Ko tičica . . .“, tedaj se ji je otajalo srce. To pesemco je zapela tako iz duše in tako iz srca kakor še nikdar! Saj je bila zložena pesem kakor nalašč zanjo tedaj; vse tisto, kar je izražala bodisi beseda, bodisi napev —, vse in prav tako je čutila v duši tudi ona.

Ko tičica sem pevala,
veselje rajske živala . . .

Pesem je donela otožno, a ob enem tako milo in pristrčno. In potem:

Oh zdaj, oh zdaj pa nikdar več,
veselje moje preč je, preč —.

In kakor v pesmi, tako je prešel tudi njej v duši tisti mило-otožni izraz polagoma v tresoč, obupajoč . . .

Čustva, ki so vstajala nekje v ozadju ter se kakor sence iz neke megle nejasnosti vrivala v zavest, so bila otožna, žalna, obupna . . .

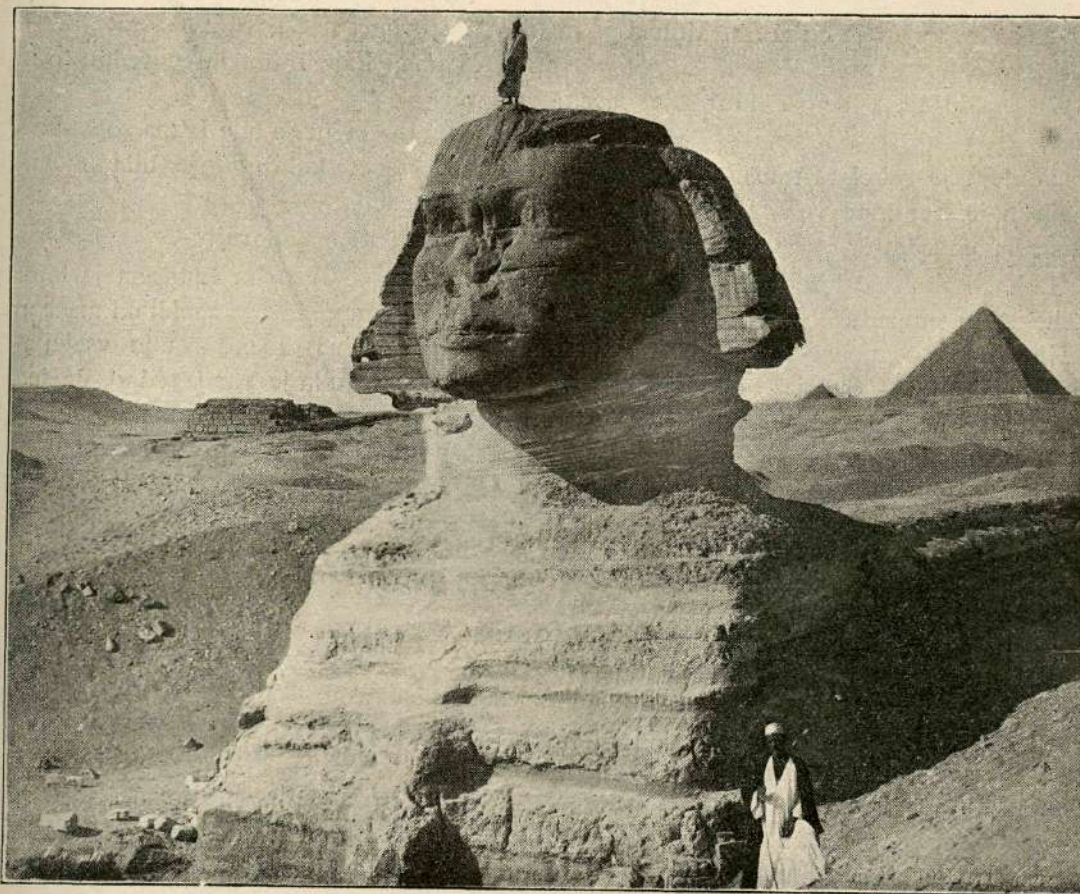
In na površje se je prerivala skozi do-ločnejše in skozi drznejše jedna misel, misel, ki se ji je bila hotela vriniti malo poprej, a

je jasno in določno. Torej nič! Preostalo ji ni nič, do zadnjega nič!

Tu je obstala v mislih za hip pri jednom vprašanju: pri tem, da li je res ona noč, jedna noč porušila vse?

Pa to je bilo le za hip in samo mimo-grede — —.

Za tem ji je brnel še odmev pesmi, ki je počasi zamirala, zamirala in naposled utihnila.

Sfinga (Sfinks) pri piramidah v Egiptu.

jo je bila prešla svojevoljno —: misel na Antona . . .

„Nikdar, nikdar več!“

Dotlej je upala na oba, na Pavleta in na Antona. Obeh se je veselila jednako, na oba je čakala polni dve leti. Anton je prišel . . . na njem se je varala. Jedna noč je podrla vse, vse — —. Ostalo ji je le še jedno upanje: Pavle. Tudi to zadnje jo je goljufalo. Pismo je govorilo, da Pavleta ne bo —, govorilo

V sobi je postalo tiho prvi čas, ko je bila pesem utihnila. Celo Tilka in Ivana sta bili obmolknili; morebiti se jima je zdela pesem prežalostna za tedaj. Ivana jo je bila izbrala najbrže le slučajno.

Molk je pretrgal hlapče. No, tedaj so si ga želele najmanj, a ubraniti se ga ni bilo mogoče. Na skladałnici pod oknom je zaropotalo in v sobo se je pomolila precej debela glava njegova.

„No, no!“

Ta človek ji je skazil tisto popoldne do cela . . .

„Ali ste pele, no?“

In zvečil je viržinko, živo gledal po sobi pa izpuščal dim po strani, tje, kjer je sedela ona.

Lotila se ga je prva Ivana:

„Luka, kaj sem hotela reči: pa ti je dal oče denar za viržinko?“

Ivana se je norčevala; vedel je tudi hlapčon. No, vaje bil takih. Molčal je in kadil svojo pot naprej.

Čez malo časa se je lotil nje mesto Ivane.

„Poglej“, je rekel, „Anica, tisti-le predpasnik ti je kupil, ne vem, kako bi dejal . . . Ali smem povedati?“

„Luka, Luka“, je hitela Tilka in mu tudi hotela nekaj oponašati.

Hlapčon je ni poslušal.

„Tako-le kdo“, se je obregoval zopet obnjo, „ali smem povedati, Anica?“

„Bolje, da molčiš!“

„Hohoho! Ravno zato ne!“ Med tem je otriesal pepel in veter, ki je vel skozi okno, ga ji je nesel ravno na kolena. — „Anica, tako-le kdo: Markušev!“

Vse je zavrelo v njej. Kri ji je zalila obraz, in da se ni hlapčon tisti čas sklonil nazaj, čofila bi ga bila naravnost po ustih. Hotela se je dvigniti in iti, a obstala je. Sama ni vedela, kaj bi. Bila je kakor na žerjavici. „Da je morala priti sem gori!“ Kesala se je, da ni ostala rajša doma.

Sram jo je bilo.

Kaj sta si mislili Tilka in Ivana! Tilka jo je bila pogledala vprašaje. Tudi Ivani ni bilo prijetno; najbrže ni vedela, kako bi si razlagala in obrnila slučaj: na resno, ali na šaljivo.

Hlapče je zopet molil glavo v izbo in se krohotal po svoje:

„Hohoho! Ko bi —.“

„Tilka, pojdiva domov!“

Dvignila se je in hotela kar ven. Postalo ji je nestrpno in dolgčas. Tilka ni vedela, kaj bi. Ivana se je prizadejala, kar je mogla,

da bi jima ubranila. Mirila ju je, češ da je solnce še visoko, da se ne mudi, da naj „otroku“ ne zamerita, da je vedno tak in do vsake.

Počakali sta.

„Sram te bodi, Luka!“

Ivana ga je pogledala ježno in od strani. A kaj njemu to! Prijelo se ga itak nič ni; menda je bil vaje vsega. Slonel je še vedno na oknu in kadil v sobo.

Tilka se je trudila, da bi navedla govor na kaj drugega.

„Ivana, kaj si hotela povedati o njem poprej?“

„O!“ — in tu je bila Ivana zopet živahna — „ne vesta, kako ga je bila Tičnikova zadnjo nedeljo.“

„Kako? Ivana, povej!“

„Tam pod Cikovim klancem je bilo, pri studencu. Tam počivajo vselej od maše gredé na držajih. Tudi Tičnikova je vselej počivala tam, in Luka je pazil vedno, da je prisedel tudi on. Vedno zraven Tičnikove, nikdar drugam. To jo je naposled že jezilo, to vesta; nagajati so ji bili že začeli. In kaj stori! Brata naprosi, naj nažaga tram. Res ga je, v soboto zvečer. In v nedeljo po maši — to je bilo zadnjo nedeljo — je sedla zopet tje, a na lahko in za drevo se je držala, ki je rastlo tam poleg. In ko je Luka prišel, ga je celo nagovorila lepo in ga povabila, češ: naj sede, kaj bo stal, ko je truden! Luka, nič vedoč, sede; resk! To je bilo smeha! In še po bregu se je zaplazel baje . . .“

„Ali res, ali res?“ je ploskala Tilka.

„Sama Tičnikova mi je pravila.“

„Luka, ali res?“

Hlapčon se je smejal neumno, pa malo-marno vlekel zadnji ostanek cigare. Mari mu ni bilo! Še dobro se mu je zdelo. In čimbolj so se norčevale, tem očitneje je kazal, da ga veseli in da še nima misli pobrati se tako brž. K sreči ga je poklical gospodar, ko je bilo čas živini pokladat, in jih rešil nadleže.

Bošičevih še ni bilo iz semnja. Solnce je bilo že nizko nad gorami, in megla se je začela delati po dolini. Večerni veter je vel.

Tedaj sta se spomnili s Tilko, da bo treba oditi.

„Počakajta naših“, je silila Ivana.

„Kaj hočeva! Vidiš, da se mudi! Spremi naju, Ivana.“

Zaklenile so in šle.

Ivana ju je spremila do ovinka. Pri slovesu jo je zopet tolažila:

„Ne smeš biti huda, Anica! Vidiš, oni prek — nihče mu ne reče drugače, kot Tonhovčev prek — je vedno tak. Za nadlego je vsaki! Nič si ne delaj iz tega, Anica!“

Potem sta šli s Tilko sami. Mrak je silil v vid in drevesa so dobivala vedno bolj nejasne poteze. Izmed daljnjih hribov so se videle skozi meglo le še sive čeri in obronki v podobi podolgastih lis. Tudi krog hišnih voglov se je razprezal dimast pajčolan.

Hiteli sta, ker se je mudilo. Govorili in smejali se nista kakor popoldne gori gredé, niti Francetovega pisma si nista omenili.

Dospeli sta bili iz gozda.

„Čuješ, Anica?“

„Kaj?“

„Harmonika! Pri Lazarčku plešejo.“

„Saj res.“

Od Lazarčkove gostilne sem so se čuli zamolkli glasovi harmonike. Zategnjeno je donelo v mrak. Le jeden ton se je ločil izmed drugih: najvišji in najnižji; vrstila sta se v vednih presledkih menjajoč se med seboj.

Na nebu so se zbirali oblaki.

V dolini je zvonilo zdravomarijo.

(Konec.)

Zamena.

Ko zagrne nad zamrlim
grob se tihi,
zadnji so mu dar pogrebcev
gorki vzdih:
Bodi zemljica mu lahka!

Aj, otroku bolje prija
ta beseda,
ko jokaje prvič zemlje
luč zagleda:
Bodi zemljica mu lahka!

Mrtveca pač malo drami
zemlje peza,
toda žive v sto bridkosti
dno pogreza
krvnega telesa gruda.

Jožef Volc.

Utrinki . . .

I.

Na barju luč plaméče
in lesketá vabeče,
in mene s tajno silo
izvablja, k sebi vleče.

A ni to luč varljíva,
na barje me vabéča,
to je mladósti mójé
Rano gasnoča sreča . . .

II.

Le sevaj solnčece z nebá,
le sevaj v mračno sobo . . .
z gorkoto mi napolni jo,
z gorkoto in svetlobo!

Potlej pa síni še v srcé,
ogrej je in odkleni,
bolésti mrak in toge mraz
iz duše mi preženi . . .

Ljudmila

Prijazna.

(Novela. — Spisal *Fr. Kočan.*)

(Konec.)

VI.

Drugi dan je bilo vreme dolgočasno in pusto, prav jesensko. Ponoči je bilo začelo deževati, in potem je lilo vse jutro in vse dopoldne izpod neba v gostih, trakastih curkih. Proti poldnevu se je sicer hotelo zjasniti: na vzhodu se je pokazala izza oblakov modrikasta zev —, toda tudi ta se je prevlekla takoj zopet z oblaki, in popoldne je, če že ne deževalo z nalivom, pa vsaj rosilo tisto drobno deževno meglo, ki ob njej človek ne ve, ali bi šel ven, ali tičal doma . . .

To popoldne je imela opravka na vrtu. Okopavala je nekaj ob plotu, in stara Krapeška, ki jo je pot prinesla tam mimo, je niti opazila ni.

„Saj pravim“, je govorila žena sama s seboj, „saj pravim: mladost je norost! Sedaj je pa obolel, pa še nevarno je obolel —.“

„Kdo?“

Napol radovedna, napol nalašč se je sklonila pred Krapeško pokoncu.

„Kaj?“ je vprašala ženica malo iznenajena. Da ima poslušavca tako blizu, si ni mislila.

„Kdo je obolel?“

„Kdo? Oni, no, čem reči: Markušev.“

„Anton?“

„Anton, Anton; prav praviš! Sinoči se je prehladil v Kladju. Oh, to je bilo baje norjenja gori, saj veš: pri Lazarčku . . . No in potem je obolel.“

„Ali nevarno?“

„Nevarno, nevarno!“

Med tem je že hitela dalje. Na potu se je obrnila še jedenkrat nazaj in prikimala iznova: nevarno, nevarno! V naslednjem trenutku je izginila za voglom.

Ostala je sama . . .

Nevarno —?

Odgovarjal ji je veter, ki je rahlo vel preko drevja in otresal deževne kaplje raz veje.

Novica je bila tako nepričakovana. Nevarno! Beseda jo je razburila. Kri ji je na-jedenkrat zaplula hitreje, a takoj nato kakor oledenela po žilah. Pomislila je bolj natančno: Anton, obolel, nevarno . . . O Bog! In zazeblo jo je po telesu, kakor da bi bila zagazila v gosto, malo orošeno pajčevino v zgodnjem jutru. Anton se ji je smilil, resno smilil . . .

Tu pa se je spomnila sebe in ustrašila se je . . .

Ustrašila: zakaj da se je vznemirjala ob tem toliko, ko nima niti vzroka, niti povoda za to. Saj ni brat njen, saj je bila do zadnjega trdna v tem, da niti misliti ne sme več nanj. Kaj še, da bi se zanimala zanj, vznemirjala se zanj in skrbela zanj!

Kaj je hotela? Zavest, težka in neprijetna, jo je tlačila, kakor mōra.

Sklenila je bila pač, da ga hoče pregnati iz spomina, pozabiti ga —, vse je bila sklenila, misleča, da bo obveljalo tako. Ali, ko je prišlo poročilo, moj Bog, nenadoma sicer, ali vendar, ko je prišlo poročilo, da je obolel: kaj je bilo z vsemi sklepi tedaj? Nič!

In tu se je prvi zavesti pridružila še druga, nič manj težka, nič manj neprijetna.

Varala se je zadnje dni in slepila samo sebe, češ da si ga je pregnala iz srca popolnoma. Ne, ne! Čemu bi si tajila še dalje? Trenutek poprej je videla jasno, da čuti za Antona še vedno, še vedno, še vedno —.

Obup se je je lastil in vest ji je očitala . . .

Vest? Ali je bilo res vest tisto, kar ji je opočitalo njeno prijaznost in nič več nego prijaznost, njeno sočutje in nič več nego sočutje? Do Antona je pač čutila še, a le ko do prijatelja, ko do brata — več

ne! Ne, ne: tisto, ki ji očita in oponaša golo prijateljstvo in golo sočutje, tisto ne more biti vest, ne, ne, ne! Karkoli že, vest ne!

Razburila se je bila do vrhunca.

Proti zadnjemu je že kar kipelo iz nje. To že ni bila več trezna premišljenost, to je čutila sama. To je bila že strast, brezobzir . . .

Vendar — čudno! — pomirila se je takoj na to. Pomirila, kakor se razvedri in pomiri vreme po nevihti. Bilo ji je, kakor da bi bila dospela s trudom in težavo na vrhunec gore, odkoder jo je čakala pot navzdol ložja in zložnejša.

Mislila je trezneje, mirneje.

Da bi ne smela niti čutiti za Antona in to celo sedaj, ko je obolel, obolel nevarno — ne! To bi bilo neusmiljeno, trdo! Še več: da bi ne smela niti govoriti ž njim in občevati ž njim poslej —, tudi to bi bilo trdo, pretrdo. Pred dnevi je pač mislila in si domnevala, da bi tega ne smela, da bi utegnili biti nevarno, morebiti celo pogubno, a ni-li morebiti, kakor drugo, tako tudi to, pretiravala in videla prečrno? Saj, če pomisli, ali bi ne mogla biti dobra z Antonom še poslej? Kakor s prijateljem seveda, več ne nego s prijateljem. Prijazna bi mu bila, več ne. Pa to —. Tudi Cila ji je rekla in svetovala oni večer ravno tako! Ali ji ni? „Prijazna mu bodi, več ne!“ Tako je rekla, hladno in premišljeno je rekla.

In tu ji je zablestelo nekaj — kaj je bilo? — nekaj mikavnega, prijetnega. Toplo in prirčno ji je prišlo krog srca. Svet se je izpremenil pred njo v hipu. Vse je gledala in videla pred seboj drugače: živeje, veseleje. Sama se je začutila tako prosto. K Cili bi bila pohitela, objela jo, prosila jo odpuščanja za vse, kar ji je storila krivice v mislih. Povedala bi ji —, kaj bi ji povedala? Sama ni vedela, kaj. Le toliko, da ji je polno srce, da ji je pred dušo postalo najedenkrat tako jasno, a vendar nejasno, tako bridko, a vendar veselo . . .

„Prijazna mu bodi, več ne!“

In na vso vrsto vprašanj, ki si jih je stavila potem, si je dajala le ugoden odgovor.

Ali je delala prav, ko je nasproti Cili trdovratno ostajala pri svojem? Ali bi res ne mogla biti Antonu tudi poslej še prijazna, kakor je rekla Cila: prijazna, več ne? Ali bi bilo lepo, ko bi se ga še dalje ogibala tako, kakor se ga je zadnje dni? Ko bi mu niti na vprašanja ne odgovarjala, kakor je bila sklenila zadnje dni? Ali mu sploh ni delala krivice, ko je dvomila celo o poštenju njegovem?

Zadnje vprašanje ji je bilo težavno; nehote je obstala pri njem. Mislila je že, da se ji bo ob tem zmedlo in posulo vse, kar je bila sezidala dotlej. Pa — ne!

Kdo ve, če ni bilo tisto oni večer samo prijaznost njegova, samo vljudnost njegova? Nova misel, vredna, da se premisli natanko! Kako, da že ni bila prišla na to?

Mirno in počasi je hotela preudariti vse.

Napačen človek Anton nikdar ni bil; izgubljen že celo ne. Ko je bil še doma, ni hodil v družčino pravzaprav nič. Tovariši njegove starosti so ob nedeljah posedali po gostilnah, on je ostajal doma; drugi so kolo-vratili okrog, njemu ni imel nihče očitati ničesar; drugi so se izgubljali navzlic pazljivosti starišev, Anton ne; dasi mu oče niti živel ni več, da bi ga bil odvrčal, in mu je bila mati mehka, da ni dejala živemu človeku žal besede, kaj šele njemu, Antonu! Potrdili so ga v vojake. Ubožec je prestajal dve leti tamkaj, težko — kako ne: življenje tam pač ni bilo po njegovi čudi. No, prestal je tudi to. Po dveh dolgih letih je prišel domov. Koliko jih pride od vojakov, kakor so šli od doma: zdravih, čvrstih, poštenih! Tudi Anton — — —

Mislila bi bila še dalje, kdo ve kako daleč, da ni prišla Markuška tedaj. Markuška je prihitela čez vrt naravnost proti njej. Razburjena je bila videti.

„Anica, ne veš —. Oh, ti moj Bog, Anica —!“

Tu se je spomnila zopet Antonove bolezni, in zaskrbelo jo je iznova.

„Anton je zbolel, Zala. Ali je nevarno? Saj ni, gotovo ni, Zala! Jelite, da ni.“

„Anton! Ti že veš? Kako veš, Anica?“

„Krapeška mi je povedala ravnokar.“

„A, Krapeška? Krapeška! Da, ravnokar je bila pri meni . . . Sem menila, da že drugi govoré o tem in zaskrbelo me je. Krapeška! Poglej, sama ne vem, kaj sem hotela reči; vsa sem zmešana, o ti moj Bog! Ta mladost! Poglej: vso noč so baje plesali pri Lazarčku v Kladju. In še povedal mi ni včeraj, kam gre. Nič; kar šel je. Zvečer sem ga čakala z večerjo, češ, saj pride. Ni ga bilo. Zjutraj je prišel. Pomisli: ponoči je jelo deževati in mrzlo je postalo, on pa —, kaj je imel obleke? Tisto letensko, nič več. In v tej se je vračal zjutraj tako daljo, vroč, razgret, v dežju . . . Oh, ti moj Bog!“

„In sedaj? Zala, umirite se, ne mislite —.“

„V postelji je; bled ko stena in upadel od včeraj, človek bi ne verjel. Zdi se mi, da ima vročino. Govori, da ni ničemur podobno. O ti moj ljubi Bog, kaj hočem početi!“

„Ali ste po zdravnika poslali, Zala?“

„Smo, na vse zgodaj. Po tistega mladega, ki je šele nekaj mesecev v mestu. Pravijo, da je učen. Orka je bil napregel in se peljal ponj. A prišel je prazen nazaj. Prav pred nosom se mu je bil odpeljal zdravnik, nekam na deželo, k drugemu bolniku. Do opoldne so obljubili, bo nazaj. Opoldne ga bo šel iskat zopet . . . O Bog, kaj naj počnem? Kje je Cila, Anica?“

„V hiši. — Zala, ne verjemite, da bi bilo . . . Prehladil se je nekoliko —.“

„Prehladil! Saj to je! Krapeška me je oplašila tako. Nasvetovala mi je —, oh, sedaj se spomnim: Anica, ali poznaš gobe?“

„Užitne?“

„Da! Z debelimi stebli, rujave . . .“

„Menim, da jih.“

„Te naj mu kuham na juhi, na tešče — je svetovala Krapeška. Vroče naj pije, je rekla. Ali bi ti, Anica —? Oh, sama ne vem, kaj hočem. Ti bi jih nabrala, Anica, prosim te. Saj bi bila poslala otroka ponje, pa kaj otrok! Otrok ne pozna. Ali bi hotela, Anica?“

„Zakaj ne? Ali danes?“

„Danes ali jutri. Na tešče jih mora, je rekla Krapeška. Danes mu kuham lipov čaj,

mi je nasvetovala Drnovšca. Lahko jutri, Anica, jutri zjutraj, če danes ne utegneš.“

„Utegnem, zakaj ne. A jutri sva že itak z Reško Tilko namenjeni v gozd. Tilka bo nesla kosilo za Peskovec in ona jih pozna bolje ko jaz . . . Če bo dosti zgodaj. Če ne —.“

„Dosti, dosti, Anica . . .“

„Ali pa danes.“

„Ne, ne! Jutri! A kje je Cila?“

„V hiši.“

„V hiši.“

Markuška je hitela še k Cili. Vsa zmešana je bila, vihrava, obupana, kakor vselej, kadar jo je doletelo kaj posebnega.

Tudi njo je zaskrbelo „Obolél, Anton, nevarno!“ In zopet ji je prišlo težko, težko.

Morebiti je res nevarno! O Bog, da ga je izpeljalo tako daleč! Antona, Markuševega Antona!

Smilil se ji je resno; pomilovala ga je.

Pomagala bi mu, ko bi mu mogla, in Markuški tudi, tej dobri, blagi ženi.

Gledala je za njo dolgo, tako dolgo, da je izginila v veži. In pri tem ji je vstajala misel, da lahko pomaga, obema lahko pomaga, samo če hoče . . .

In neposredno na to se ji je rodil že sklep, blag sklep: da hoče pomagati, kolikor more, in storiti kolikor more — zaradi Markuške, zaradi te dobre, blage žene.

In navzlic skrbi za Antona se je čutila nekam srečno in veselo pri tem.

„O Bog, da bi nevarno ne bilo, vsaj nevarno ne!“

VII.

Drugo jutro se še ni bilo napravilo popolnoma, ko je že Tilka zaklicala pod oknom: „Anica!“

Danilo se je. Zrak je bil čist in niti sledú megle se ni vlačilo na vzhodu, kakor druga jutra. Mrzlično je sicer bilo, a vreme je kazalo najlepše.

„Anica, urno!“ je klicala Tilka.

Njej pa se je ravno ljubilo, zato je hotela Tilko dražiti nalašč in povrniti ji za zadnjo nedeljo. „Ne oglasim se ji!“ je mislila in molčala.

Vse tiho . . .

Samo sosedov petelin je pel in pa sultan je sedaj pa sedaj zagolčal na verigi.

Tilka ja čakala nestrpno.

„Anica!“

Nič . . .

„Anica, ali si zgoraj?“

„Poišči me!“

Toda Tilki se ni ljubilo. Videti ji je bilo, da se ji mudi.

„Nikar, Anica! Takoj bo dan in potem —.“

„Potem?“ je ponavljala ona smeje se skozi okno.

„Res pojdi, če si napravljena, Anica!“

Kaj je hotela, košarico je vzela in šla.

Udarili sta jo po stezi za hišo. Steza se je vila med vrtovi. Rosno je bilo še, in obleko si je bilo treba varovati, da se ni omočila in omazala. Tudi po potu se je bila razblinila zemlja in se napravilo blato. Luže in lužice so se vrstile na vsak korak.

„To-le košarico sem vzela, Tilka. Ali jih bova dobili polno?“

„Mislim da.“

„Po dežju jih bo gotovo veliko.“

„Najbrž.“

Tilka je bila nekam molčeča. Odgovarjala je na kratko, sama niti izpraševala ni nič, in bila sploh resnejša, skoro zamišljena. „Kako to?“ No, včasih je imela tudi Tilka svoje muhe in včasih se tudi Tilki ni ljubilo. —

Nekdo jima je šel nasproti. Gosposki človek je bil, opazili sta ga izdaleč. Mlad je bil videti, precej visok, in hlače je imel nekoliko privihane nad stopali. Pazil se je in se prestopal varno po močvirnati stezi. Mal solnčnik je držal razpet, dasi ni niti deževalo, niti solnce pripekalo . . .

„Mladi doktor iz mesta“, je šepnila Tilka. Prihajal je bliže.

Ni bil grd. Narobe!

In prijazen.

„No, dekleti, kam tako zgodaj?“

Pridobil si je bil njuno zaupanje takoj. Tako-le prijazen, kakor je bil! Da ju bo ogovoril kar tako, si nista mislili.

„V gozd.“

„V gozd? In po kaj?“

Smejal se je v jednomer. Tako prijazno se je smejal, tako — no —, ona je gledala v tla, kjer je bramor ril med blatom, a Tilka niti tega ni mogla, ker je imela poln jerbas na glavi.

„Kosilo neseva.“

„Kosilo? Komu?“

Komu neki? Hoteli sta dalje, a nista mogli, ker je doktor stal ravno sredi na stezi, ob straneh pa je bilo močvirno in blatnato.

In prav to — je bilo videti — je uga-jalo doktorju posebno. Smejal se je in niti z mesta se ni premaknil.

„Kaj pa to-le?“

Pokazal je z roko na košarico, ki jo je držala v roki.

„Gob bova nabrali; za zdravilo . . .“

„Tako? Pa ne za mojega bolnika?“

„Za Markuševega.“

„Da! Kaj hočem reči: ali mu je hudo? Dvakrat me je iskal hlapec, a nikdar dobil. — Kje stoji Markuševa hiša?“

Dopovedali sta mu.

Potem ju je izpustil naprej.

A obrnil se je takoj zopet in sicer do nje ter jo vprašal prijazno:

„Ti si sestra njegova, je-li?“

„Ne.“

„Ali res ne?“

„Res ne.“

Hotela je dalje in tiščala Tilko naprej. A ta se je obotavljala, kot bi hotela doktorja vprašati nekaj. In res, kaj ga je vprašala?

„Ali mu bodo pomagale gobe, gospod doktor?“

Njej se je zdelo, da se je Tilka upala veliko. Pogledala je najprej Tilko, potem pa doktorja, češ, kaj poreče?

A doktor je bil vse prej kakor nevoljen za to. Prijazno se je obrnil in zavzel se, kakor bi se bil domislil nečesa važnega:

„A, ti si sestra?“

„Ne.“

„Tudi ti ne?“ — In tu se je nasmejal nagajivo ter pogledal Tilko tako čudno, pa

pretil ji s kazalcem, da je ta nehote sklonila glavo in je posoda zaropotala v jerbasu. — „No, no, no! A vendar se ti smili, vidiš, in še sestra nisi njegova.“

Tilka je pordela ko mak. Sama ni vedela, kam bi pogledala najprvo. In kakor prej ona, silila je sedaj Tilka naprej.

Tisto zadrego ji je privoščila tedaj. Čemu izprašuje kaj takega!

Šli sta.

In ko se je ozrla na ovinku nazaj, je videla, da je stal doktor še vedno na mestu in se smejal za njima.

Potem je vso pot nagajala Tilki le s tem.

„Ali ti jo je povedal, Tilka?“

„Kaj? Nič! To in pa nič!“

„Vendar —.“

„Ali bi ga ne smela vprašati, kar sem ga?“

„In vendar veš sedaj toliko kakor prej. Še odgovoril ti ni na vprašanje.“

„Kaj zato, če mi ni?“

„Nič, ali —.“

„Kaj?“

„Nič!“

Ni si mogla kaj: smejala se ji je zopet in zopet, dasi je vedela, da jo žali s tem in da zna Tilka tudi zameriti.

Ona je napeljevala pogovor le na to, Tilka pa ga je izkušala navesti drugam.

In res se je bilo Tilki posrečilo. O Pavletu je bila sprožila besedo in sicer kar tako, brez pravega povoda.

„Anica, ali bi rada, da bi prišel tudi Pavle z Boštičevim?“

„Seveda!“ ji je pritrdila ona, ker je hotela Tilka govoriti ravno o tem.

„In kaj bo potem?“

„Ko pride?“

„Da.“

„Doma bo delal in bo —.“

„In ti?“

„Od doma me ne bo podil, menim!“

Tilka je mislila, da jo bo spravila ob dobro voljo, če jo izprašuje tako in z besedami meri drugam. No, ona jo je poznala in ob dobro voljo pripraviti se ni dala tako brž. Nalašč je napeljevala govor zopet drugam, da je morala tudi Tilka, hočeš

nočeš na drugi tir in odgovarjati ji, dasi kratko, a zato tembolj na gosto.

„Tilka, ali ni lep dan, danes?“

„Sedaj je še jutro.“

„No, pa lepo jutro —, ali ni?“

„Kakor se ravno komu zdi.“

„Ali si huda?“

„Čemu?“

Nekaj ji je vendar-le bilo. Užalila — zdelo se ji je — jo je bila resno. Kaj bi ji sicer bilo? Pravzaprav: ali pa! Kdo ve? Molčala je tako in to ni bila navada njena. In zamišljena je bila videti že vse jutro. Brez vzroka se ni izpremenila kar čez noč. Kaj bi ji bilo?

Nehoté je ugibala sama pri sebi to in ono. —

Spomnila se je doktorjevih besed.

In kakor bi se ji bilo zjasnilo pred očmi; nehote je obstala za hipec pri misli: Tilka in Anton . . .

„Tilka in —.“

Stvar se ji ni zdela tako neverjetna. Nasprotno! Čim dalje je mislila, tem bolj jasna, tem bolj verjetna, skoro izvestna se ji je zdela.

In če je pomislila —, saj je marsikaj, česar si ni mogla razlagati na Tilki, bodisi ta dan, bodisi zadnje dni sploh, stopilo nekako na luč ob tem.

„Tilka in Anton, Anton in Tilka!“

Čulo se je lepo, verjelo lahko. Zakaj je bila Tilka zardela ob doktorjevih besedah? To je govorilo prejasno. Sploh, kaka je bila ta dan: molčeča, čudna v besedah, zamišljena . . . In zakaj ravno ta dan? Zato, ker je Anton obolel! Pa zadnjič v Kladju: ali ni čudé se pogledala za njo, ko je hlapčon njej omenjal Antona? In po poti iz Kladja proti domu je molčala bolj, kakor je imela navado molčati sicer. In na vse to so Reški in Markuševi malo manj ko sosedge in Tilka je že tedaj, ko je bil Anton še doma, hodila delat k Markuševim . . .

Vse je govorilo za to, vse je potrjevalo sumnjo.

Kaka čustva so jo obhajala ob tem? Mešana! Če bi se bila vprašala tedaj, bi si

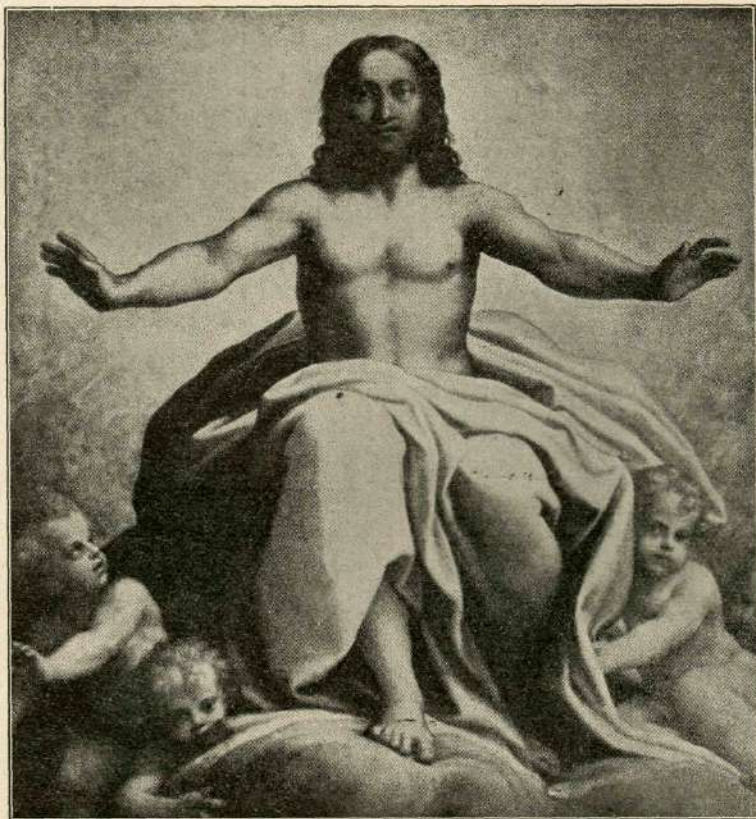
trdnega odgovora ne bila mogla dati na to. Kaka čustva? Vesela, iznenajena, malo zavidna — morebiti, ljubosum . . ., ne!

Predstavljala si je prav živo vso stvar.

Tilka in Anton —. Zakaj ne? Niti napčno bi ne bilo. Bogata ne bo, to je res. Toda Peklaj in pa oče njen sta si dobra, to ve vsak. In to je nekaj za slučaj, ko bi kdaj prišlo do tega. In da pride. Mogoče je vse; zakaj bi ne prišlo? Srečna bi bila oba:

se ne spodobilo, da razjasni in dopove Tilki vse? Potem naj bi sodila Tilka sama. Samo razjasnila bi ji, več ne. Da bi ji branila ali jo celo silila kam —, Bog ne daj! Razjasniti, da! Starejša je od Tilke, in prijateljici sta si bili iz mlada . . .

Najrajša bi se je bila lotila takoj, pa se je premislila. Ni bilo pripravno in na vse zadnje je bilo mogoče, da se je motila nad Tilko. Sklenila je počakati, pa opazovati Tilko.

Slikal Correggio.

Izveličar, sedeč na mavrici.

Anton in Tilka. Tilka, tako pošteno in pobožno dekle, kakor je bila vedno, in Anton dober človek, pošten (mimogrede se ji je vsilil rahel dvom, pa le rahel), če ima namen vzeti jo kdaj. Bog ve! Tilka je mlada in neizkušena —, da bi mu le ne verjela in ne zaupala preveč. Vsekako ne ve o Antonu vsega —, toliko vsaj ne ko ona (v misel ji je prišel prvi večer Antonovega prihoda), ona pozna Antona bolje, popolnoma. Ali bi

„Dom in svet“ 1900, št. 8.

Opazovala jo je ostro in pazila na vsako besedo, ki jo je izpregovorila Tilka, vestno in pozorno.

Gob se ni manjkalo. Kar trumoma so bile pognale na vlažnejših mestih. Celo bojno polje jih je bilo v rjavkastih širokih klobučkih na debelih, betastih stebelcih. Tudi strupenke so se rdečile med njimi.

„Pazi, da kake strupene ne pobereš!“ je opominjala večkrat in z vso skrbjo Tilka.

No, ona si je njeno skrb razlagala po svoje.

Solnce je bilo izšlo in rosne kaplje, namešane z deževnimi, so se blesketale po vejah.

Nabrali sta bili polno košarico.

Vrnili sta se domov — molčé.

Hitela je naravnost k Markuševim.

Markuško je dobila pred hišo.

„Oh, Anica!“ — je pričela — „ali si prišla, ali si prinesla? Prav! Krapeška je bila tako prepričana, da pomorejo le gobe, le gobe. Kako sem ti hvaležna. Ne veš —, in zdravnik je bil tukaj ta čas. O, to ti je prijazen človek; ž njim se dá pogovoriti.“

„In kaj je rekel?“

„Da ni nevarno. Fant se je prehladil, pa ne nevarno. Zdravila mu je napisal, in Orka se je že odpeljal ponja. Pride še; najbrže že jutri. Potolažil me je, to veš. Kako sem se bala! Ta otrok! Toliko skrbi še skoro nisem prestala zanj ko včeraj, o ti moj Bog! No, danes se že ové in pametno govori. Ne veš, celo nasmehnil se je, ko sem mu povedala, da sta mu šli s Tilko po gobe. Naročil mi je, naj se zahvalim obema.“

„Obema?“

„Da, obema! In potem je hotel le govoriti in govoriti —, ta otrok! Ali zdravnik je prepovedal, da se ne sme mučiti in da potrebuje mirú. Komaj sem ga, da je zaspal. Sedaj spi in sope tako mirno, popolnoma pravilno. Pridi pozneje kaj pogledat, Anica! In Cili reci, naj pride . . .“

Tisti dan so ji tekle ure leno in počasi. Cila je bila večjidel pri Markuški. Doma je bila ona sama in dolgočasno ji je bilo, oh, in pusto, neznosno! Nič se ji ni ljubilo in za nobeno delo ni bila. Poprijela se je sedaj tega, sedaj onega: pomivala je v kuhinji, šla po vode, pogledat k prašičkom, nasekala vehá, oprala korenja, repe nalupila, a vse napol in brez veselja. Zdelo se ji je ves čas, da je nekaj pozabila, da ne dela tega, kar bi morala, da čaka nanjo neko nujnejše, važnejše delo —, pa ni vedela, katero.

Kar strpelo je ni na jednom mestu.

Nekaj težkega ji je ležalo na duši. Mislila je, da okolica kolikor toliko vpliva na

njo. Zunaj je bilo nekam jednolično. Solnce je sicer sijalo, a pravega življenja le ni bilo v naravi. Na vasi je bilo prazno, kakor da bi bili izumrli vsi ljudje. Dalje po cesti ni bilo videti žive duše, niti voznikov ne, ki so sicer vedno s hruščem in truščem vozarili iz mesta. Vrhovi topolov, ki so bili nasaženi v dveh vrstah ob cesti, so se zibali v vetru, in gladke peresne ploskve so se blesketale v solncu, trepetajoč pred vsako sapico. Nad vso okolico je ležal neki svinčen zrak z mirno a vztrajno težo, in to je delalo človeka še bolj mrtvičnega in zaspnega.

Jezila se je sama nad seboj.

Spomnila se je —, res, to jo je za tedaj veselilo še najbolj: zgoraj po spalnici je hotela pospraviti in počediti.

Odpravila se je na delo.

Strop je omila in osnažila. Podobe po stenah je prestavila ter jih uredila drugače, kakor so bile dotlej. Angel varih, zdelo se ji je, bi se lepo podal ob posteljnem zgglavju, Mati božja Lurška na zidu med obema oknoma . . . Storila je tako. Potem je uredila in prestavila še opravo. Javorjevo mizico z grudasto izrezanimi nogami je obrnila tako, da je tista lisa, ki se je bila nekoč po nesreči užgala v belo ploščo, prišla bolj v temo. Pod porcelanasto sohico Matere Božje, ki je stala na omarici vrh malo vzvišene prostora, je pogrnila svež, belo opran in gladko izlikan prt. Tudi svečnika ob straneh je obrisala in očedila . . .

S tem se je mudila dopoldne.

A dan je bil še dolg, dolg. „Kaj bi?“ Nekam jo je vleklo, nekaj jo je težilo še vedno. Dalje, naprej, drugam, proč . . .

In res! Zvečer o Marijah je rekla Cili: „Cila, jaz pojdem k Tilki!“

Zavedela se je bila naenkrat, da jo je tožilo ves dan le k Tilki, nikamor drugam kakor k Tilki. Zakaj —, tega niti sama ni vedela prav. Prišlo ji je in tje je morala. Braniti bi ji bilo zastonj.

Tilki povedati . . . opozoriti jo . . . braniti —: sploh, povedati ji, povedati ji . . .

Malo razburjena se je odpravila od doma.

Tilko je dobila v kuhinji.

Izprva ni vedela, kako bi začela.

„Tilka!“

„Kaj, Anica?“

„Tilka, ti si, ti si — — —.“

Vedela je pač, kaj je hotela izreči, a ko ji je prišla na jezik prava beseda za to, tedaj se je ustrašila in obmolnila . . .

A Tilka je silila v njo, nemalo čudé se:

„Kaj, Anica, kaj?“

Potlej je povedala Tilki vse, kar in kakor ji je prišlo na um:

„Tilka, on te ne bo vzel, on —. Nikdar.“

„Kdo?“

„Stavim, da te ne bo!“

„Kdo?“

„Anton!“

„Kateri?“

„Markušev!“

„Mene?“

„Tebe! Bogata ne boš, da bi te pa sicer —.“

„Mene, da bi vzel Anton?“

„Tebe!“

„Mene?“

In Tilka je plosknila z rokama, sklonila se nekoliko nazaj, pa dejala potem ko se je bila načudila dovolj:

„Anica, kaj ti je prišlo na mari? Da bi si jaz domišljevala to? Jaz?“

Zadnjo besedo je poudarjala vedoma in določno.

Njo je zmedlo popolnoma. Že samo to jo je zmedlo, da je Tilka poudarjala tisti „jaz“ tako odločno. Vendar jo je veselilo nekaj pri tem: da se je varala in dolžila Tilko po krivem.

„Tilka, ali res ne misliš na Markuševa?“

„Niti v sanjah, haha, niti v sanjah!“

A s tem je prišla vrsta na Tilko. Tilka je znala zasukniti vso stvar in poseči s hladno roko in to naravnost do jedra.

„Toda tudi tebe ne bo vzel, Anica! Ali to veš?“ jo je vprašala, smeje se.

„Mene? Anton?“

„Tebe! Anton!“

„Tega niti ne mislim.“

„Oho!“

In prosto se je zasmejala, pa s tako samozavestjo, s kakršno je znala le Tilka. In prav ta Tilkina samozavest je delala njo tako majhno, tako slabo in tako nesposobno. Pogled Tilkin ji je palil v dušo, smeh njen ji je rezal v mozeg. Zazdelo se ji je, da Tilka ve vse, vse . . .

Vendar je napela vse svoje duševne moči. Hotela se je razbrati pred Tilko, osrčiti se — —.

„Tilka!“

„No?“

Zastonj! Tilkin smeh jo je potiral in pogrezal vedno iznova.

„Tilka, jaz sem te hotela samo opomniti —.“

„Ti mene? — A sebe si pozabila pri tem!“

„Sebe? Kaj veš o meni?“

„Dosti! Le čakaj, da ti povem!“ — (In tu je prehitevala Tilka samo sebe, sipajoč ji takorekoč pred obraz vse, vse!) — „Antona ti je polna glava zadnje dni. In ljubosumna si, da menda niti spati ne moreš ponoči —, le nikar mi ne taji! Zraven pa ne pomisliš, da Anton ni zate. Ni in ni; vsak drug prej ko Anton! On ni več tisti, kakor je bil, predno je šel v vojake! Ali to pomisliš, ali ne —, jaz ne vem. In vrh vsega mi še ne zaupaš ne, niti besede mi ne zineš o vsem —: to mi je najhuje.“

Svet ji je plesal pred očmi. „Kaj takega, kaj takega!“ Nadejala se je vsega prej, le tege ne, le tega ne . . .

„Odkod veš to, Tilka?“

„Od Cile! Zaupala mi je in me prosila, naj pazim nate. Sicer pa sama ne znaš skrivati, in človek ti lahko bere raz obraz —.“

„Tilka!“

A to še ni bilo dovolj! Še nekaj! Še to, še to!

„In navsezadnje se nadejaš morebiti kdove česa. Da bi te vzel kdaj? Ne bodi neumna! Že dokler je bil doma, so govorili o njem in o Lazarčkovi Toni. Ti morebiti ne veš, da so; a govorili so, jaz vem, da so. In verjetno je, kar so govorili. Bogata bo, in Peklaj pa Lazarček sta si vsak svojega.“

Vzel bo Tono, le verjemi; zato je v nedeljo v Kladju plesal baje samo ž njo . . .“

„To ni res, Tilka, to ni res! Ko bi ti vedela —.“

„Kaj vedela! Moj Bog, ali je treba tu kaj vedeti? Če ni kazal vsega na zunaj, ali celo skrival morebiti —, kaj za to? Marsikatera se je varala na njem. Misliš, da se Berta ni nadejala ničesar? Pa saj se nadeja menda še zmeraj! In ti —.“

„Tilka, jaz se ne bom omožila nikdar, nikdar — — — — —.“

Ali je vedela, kaj se godi ž njo? Ne!

To je bilo grozno, to je bilo grozno! Prišlo je tako nepričakovano, tako nena doma! Kakor ostra jesenska sapa je bilo; kakor sapa, ki brije čez plan, ki vjeda in gloda, ki smodi in pali, ki strže in žge . . .

Zavedela se je popolnoma šele doma.

V svojo sobo na vrhu je pritekla —, ne, pribežala je bila.

Zdrknila je na kolena pred Marijino s hico, pokrila si lica in zaplakala na glas. Duška si je morala dati! Na dan je moralo, kar jo je težilo in dušilo zadnje dni. Na dan, prosto na dan!

Solze so ji kapale izpod dlani na belo, izlikano pregrinjalo.

Podobe so ji vstajale druga za drugo: jasne in meglene, svetle in temne. Misli so se ji križale druga preko druge, druga v drugo. Vihar je vstajal in naraščal. Srce se ji je krčilo v prsih ter se hotelo stisniti sedaj pa sedaj popolnoma — to ubogo srce.

Čez kaj časa je dvignila oči ter zamolila goreče in prisrčno: „Pod Tvojo pomoč . . .“

Lučca je trepetala v steklenki, in svečnika sta trepetala in se zgibala v svitu. Vihar se je polegal . . .

VIII.

Leta so minula . . .

Marsikaj se je izpremenilo tačas.

Pavle in France sta bila prišla iz Amerike. Še do zime sta bila prišla —, prav, kakor je pisal France in kakor so se jih nadejali vsi. Zrastla sta bila oba in izpre-

menila se; kdo bi mislil, da se izpremeni človek v dveh letih toliko! Vsa drugačna, bolj moška sta bila in tudi po značajih, zdelo se ji je, sta bila bolj moška.

France se izprva ni mogel privaditi doma. Amerika ga je vlekla nazaj; vsaj prvo leto, ko je bil prišel domov. Ljudje so že pravili, da ne bo dolgo, ko pojde zopet in sicer v Meksiko, kjer baje kopljejo zlato z lopatami. No, pozneje so potihnili z govoricami. Zmotili so se bili najbrž, zakaj France je še vedno doma.

Pavletu pa — o, temu je ugajalo doma boljše ko v Ameriki. To je pokazal takoj prve dni po prihodu. Ali je bil ob nedeljah sploh kaj doma? Nič! V Kladju je tičal po celo popoldne kakor včasih, samo da sedaj ne zavoljo Franceta in Amerike, ampak zavoljo Ivane. Ta mu je bila prirastla k srcu. Zatrjeval je baje venomer, da v Ameriki ni najti Ivane, pa da jo je zato prišel na Kranjsko iskat; na Kranjskem pa da imajo Boštičevo Ivano samo jedno, in da hoče on ravno to in nobene druge. Ivana se je sicer ob takih prilikah naredila hudo in mu rekla: Klepetec —, a resno mu baje le ni zamerila, sicer bi ga ne bila vzela pozneje.

Anton je ozdravel, in Lazarčkova Tona se je preselila iz Kladja k Markuševim.

Markuška vedno trdi, da se mlada dva razumeta, kakor da bi bila ustvarjena drug za drugega.

Cila si ne more kaj, da ne bi se veselila z Markuško.

In ona?

Čudno je človeško srce! Včasih je mislila, da z Antonom niti govoriti ne sme, ker bi sicer utegnila iti preko meje in mu biti več ko prijazna —, sedaj pa se ji zdi neumljivo, kako da je mogla biti svoj čas prepričana v dnu duše, da bi Antonu ne mogla biti samo prijazna, ne več ko prijazna. O, časi so se izpremenili!

Z Reško Tilko sta si prijateljici kakor včasih, samo še bolj. Za letošnji majnik je olepšala Tilka svoj oltarček prav lepo. Tudi ona je priredila svojega in nalašč prav tako, kakor Tilka. Pajčolanasto zaveso zelenkaste

barve je kupila pri Marijanici in jo nabrala
lepo v kolobarju okroginokrog Marijine so-
hice. Bel venec, spleten iz šmarnic, je obe-
sila na tanko nit, da je visel Mariji tik
nad glavo. V ozadje je postavila modro barvan

papir, ki je bil kakor nebo na gosto po-
sejan s srebrnimi zvezdicami. Krog podnožja
pa je ovila svilen trak z zlatim napisom:
„Marija, majnikova kraljica, prosi za nas!“
Tilki bi ne mogla ustreči bolj, kakor ji je.

Vigilije vstajenja.

I.

I ti si tisti dan
iz duše vdane
poljubov vlila pet
v Njegove rane:

Na ustnih molil
skrivnost je smehljal,
raz nedrije ti
spolznel je cvet skrivaj.

Nekdo ti ga je prej
poklonil v strahu . . .
in zdaj so ga ljudje
zatrli v prahu . . .

A v svetih ranah
poljubov tvojih cvet
so druge ustne
ogrele spet in spet . . .

Dekletce, rad bi znal,
kaj ti je dražje:
li cvetko, li poljub
pozabiš laže? — — —

II.

Zvonika je
akord glasan
oznanjeval:
vstajenja dan.

Na grobu tam
izmed kropiv . . .
metuljček bel
kot biser živ

vzletel je v zrak,
tja v prosti zrak;
pred njim se je
razgrinjal mrak. —

Z zvonika je
akord glasan
oznanjeval:
vstajenja dan . . .

III.

Kraj razcvetele jablane
stoji mi križ napol strohnel;
nad razcvetelo jablano
zavel je dih kot božji sel.

In s cvetjem krono trnjevo
prepletel v venec je cvetoč;
in rahlo vel in mehko pel:
Velika noč! Velika noč!

Ah! Evino je jabolko
izvilo trnjev venec Zanj . . .
nocoj se jablanov je cvet
v zahvalen venec strnil Nanj. —

IV.

Moj presladki mir!
V sen sem te zakopal
komaj vzdramen
in nad grobom prosil:
Amen! Amen! . . .

Z mislimi sem vsemi
te zastražil,
da bi dušo mojo
vedno blažil.

Žalibog! priklil je
čas zelenja;
pa ti je prinesel
dan vstajenja.
Čudna moč k drugim

v svate žene;
ljubi jih zvesteje,
kot si mene.
Moj presladki mir,
ti prekratki mir!

V.

In zvonovi in sijaji
in cvetovi in smehljaji
v harmoniji dražestni
vsi so vstali z božjim Sinom:
tam pod dvojnim baldahinom
„Alelujo“ spremljajo. —

Ali ona — ona sama
v praznem grobu, v ladji hrama
poje Mu vigilije.
Lilije, ciprese, palme
pijejo nje hvalne psalme,
kvišku jih dehte kot vonj . . .

Včasih . . . včasih z roko gibko
Tvoje jasli — Tvojo zibko
zibala je v rajski san. —
Nekdaj v zadnjih Tvojih dihih
sklanjala je v spevih tihih
glavo svojo s Tabo vred. —

Nekdaj v zadnjih solnčnih sevih
lica so se v tožnih spevih
ji zmračila s solncem vred. —
Pa ob grobu naj odprtem,
ob kraljestvu črnem strtem,
naj ne raja — Poezija?!

Silvin Sardenko.